

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь-бакалавр

На тему: «Авторитаризм як політичний режим. Вплив авторитарних режимів КНР та Росії на міжнародні та демократичні процеси»

Виконав: студент 4-го року навчання

Спеціальності 052 Політологія

Палієнко Матвій Валерійович

Керівник Єремєєв О.С.

Кандидат політичних наук, старший
викладач кафедри політології НаУКМА

Рецензент _____

Київ – 2024 р.

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВИЗНАЧЕННЯ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ ТА ЇХ ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПРОЦЕС.....	6
1.1 ТИПИ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ.	6
1.2. ЕВОЛЮЦІЙНО-ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ.	10
РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ НА СВІТОВУ ПОЛІТИКУ ТА ПІДРИВ ДЕМОКРАТІЇ НА ПРИКЛАДІ КИТАЮ ТА РОСІЇ.....	28
2.1. ЖОРСТКА СИЛА, ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ МОГУТНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	29
2.2. М'ЯКА СИЛА ЯК НОВІТНІЙ ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ВЛАСНИХ ЦІЛЕЙ.	38
2.3. ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ ПОШИРЕННЯ ВЛАСНОГО ВПЛИВУ ДЛЯ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ.	45
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	54
ДОДАТКИ.....	62
АНОТАЦІЯ.....	64

Вступ

Актуальність: Актуальність даної теми обумовлена зростаючим впливом авторитарних режимів у світі на міжнародну політику та на відкриту політичну боротьбу у демократичних державах, як це було під час виборів Президента США у 2016 р. За попередні роки в світі відбулося значне збільшення кількості авторитарних режимів, а деякі з них вступили в пряме протистояння з демократіями та почали прямо підривати світовий порядок. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24.02.2022 р. стало новим етапом у боротьбі цієї форми політичного режиму за власний вплив, і зважаючи на кінцеві результати цього протистояння, ми матимемо змогу більш чітко розуміти, яка тенденція домінуватиме у міжнародній політиці у ближчій перспективі. Аналіз цього політичного режиму та його впливу на сучасні тенденції дозволить нам глибше розуміти взаємодію авторитарних форм правління з іншими сучасними формами правління, особливо з демократією, та дозволить нам у майбутньому мати можливість зрозуміти наслідки зміцнення авторитаризму у світі на світову стабільність, на світову безпеку, на наслідки для розвитку міжнародного співтовариства та на майбутнє демократичної форми правління. Саме тому, нам є дуже важливим зрозуміти, як авторитарні режими впливають на демократичні режими, на їх видозміни, інформаційну повістку та чому деякі країни навпаки обирають авторитарну форму правління, на відміну від демократичної чи обирають співпрацю з авторитарними країнами.

Об'єкт дослідження: авторитаризм як політичний режим.

Предмет дослідження: авторитарні політичні режими в Росії та Китаї в контексті їх впливу на міжнародні процеси та на демократичні процеси в інших країнах.

Методологія дослідження. В першій частині роботи була використана методологія С. Хантінгтона для дослідження еволюції сучасної форми

авторитарного правління через використання концепції хвиль демократизації та їх відпливу. В другій частині роботи була використана концепція сили Р. Клайна як одного з засобів впливу авторитарних режимів на акторів міжнародної політики.

Методи дослідження: Під час свого дослідження я використав порівняльний метод та метод якісного контент-аналізу. Головною метою застосування порівняльного методу стало порівняння того, як дві авторитарні країни, Китай та Росія, використовують елементи сили, державного тиску та пропаганди задля розширення свого впливу, підриву демократичних інституцій, а також порівняння того, як в цих країнах використовували інструменти для нав'язування авторитарної форми правління щодо інших країн, на прикладі африканського континенту. Метод контент-аналізу використовується для дослідження, яким чином за допомогою пропаганди авторитарні режими впливають на суспільну думку в демократичних країнах та яким чином вони намагаються взаємодіяти з іноземним глядачем.

Мета дослідження. Метою цієї роботи є виявлення впливу авторитарного політичного режиму та інструментів того, як він поширює свій вплив на міжнародній арені і на країни з іншим політичним ладом.

Завдання дослідження:

1. Визначити типи та прослідкувати історичну еволюцію авторитарних режимів.
2. Виявити інструменти, якими авторитарні режими впливають на акторів міжнародної політики та на міжнародні процеси на прикладі режимів Російської Федерації та Китайської Народної Республіки.

Хронологічні межі дослідження: основна частина дослідження базується на вивченні державних і міжнародних політик Китаю та РФ протягом починаючи з 2000-х рр. по теперішній час.

Джерельною базою дослідження виступають політико-філософські тексти, Платона, Арістотеля, Т. Гоббса та інших, дані соціологічних досліджень «Afrobarometr» та «Левада-Центр», статті авторитетних засобів масової інформації, за допомогою яких ми засвідчили інформацію, наведену в ході проведення власного дослідження, зміст пропагандистських ресурсів для проведення якісного контент-аналізу.

Структура та обсяг роботи: Структура роботи ґрунтується на вищеперерахованих завданнях та на наданні відповідей на поставлені завдання. Робота складається зі вступу, двох розділів, які розподіляються на 5 підрозділів, висновків, списку літератури та джерел. Загальний обсяг роботи – 61 сторінка. В роботі є 2 додатки з табличними даними опитувань.

Розділ 1. Визначення авторитарних режимів та їх еволюційний процес.

Принцип одноосібної форми правління ще з давніх-давен був однією з основною форм управління державою. В різні часи ця форма політичного управління мала різноманітні назви, і різні конкретні підходи до здійснення влади.

Авторитаризм можна визначити, як форму політичного устрою, яка є перехідною ланкою між демократичним режимом та тоталітарним режимом і характеризується тим, що роль громадянського суспільства, незалежних організацій має значно меншу роль, ніж в демократичних режимах, проте, на відміну від тоталітарних режимів, ці організації та громадянське суспільство певним чином долучено до розвитку та управління держави. Для авторитаризму є властивим концентрація значного обсягу влади в руках однією людини або групи осіб, що містить загрозу швидкого переходу до тоталітарного політичного режиму. Режими¹ з авторитарним характером здійснення влади, з авторитарною формою управління підбивають зусилля громадянського суспільства у напрямку розвитку демократії, дотримання базових прав і свобод людини, а також можуть підбивати безпеку на регіональному та світовому рівнях, в тому числі блокуючи діяльність міжнародних організацій, які мають захищати ці цінності.

1.1 Типи авторитарних режимів.

Авторитарний політичний режим може бути встановлений в результаті різноманітних громадянських потрясінь та обставин, а також може бути продовженням традиційної форми правління в деяких сучасних авторитарних країнах. Сучасні дослідники не мають єдиного рішення того, як правильно

¹ Драчук С. Сучасні авторитарні режими загрожують демократії в усьому світі – дослідження [Електронний ресурс] / Сергій Драчук – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/1748984.html>.

розрізняти і виділяти авторитарні режими. В своїй роботі я наведу такі різновиди авторитарних режимів²:

1. Олігархічний авторитаризм. Ця форма авторитаризму є особливістю пострадянського простору, коли в результаті розпаду СРСР окремі особи змогли отримати доступ до фінансових та майнових ресурсів пост-радянських країн і використовуючи ці ресурси отримали можливість впливати на владу та процеси у владі всередині цих країн. Фактично олігархія в цих країнах стала неформальною формою влади. Першою країною, яка згадується в контексті олігархічного авторитаризму є Росія періоду президенства Б.Сльцина (1991-1999рр.). Особливо тут виділяється «Група семи»³ («Семибанкірщина»)- група впливових олігархів, які контролювали більшість російської економіки в середині 1990-х рр. та впливали на політичні процеси всередині Росії. Саме завдяки їх впливу Борису Сльцину вдалося отримати підтримку всередині Росії, яка напередодні виборів в січні 1996 року була в 2 рази менша, ніж його в головного опонента від КПРФ Геннадія Зюганова⁴ та виграти Президентські вибори в Росії влітку 1996 р. В Україні олігархи, тобто особи які мають значну економічну та політичну вагу⁵, так само мали великий вплив на владу, внаслідок слабкості державних інституцій та через фінансування політичних партій та кандидатів. Можна виділити наступних представників українського олігархату, які активно впливали на українську політику: Рінат Ахметов, Петро Порошенко, Ігор Коломойський та інші. Проте, на відміну від Росії, українське громадянське суспільство бере більш активну участь в політичному житті, а

² Чабанна М. Авторитаризм і тоталітаризм. Уявна подібність та сутнісна різниця. / Маргарита Чабанна // Політичний менеджмент №2 / Маргарита Чабанна., 2003. – С. 83–92.

³ Guriev S. The Role of Oligarchs in Russian Capitalism / S. Guriev, A. Rachinsky // Journal of Economic Perspectives / S. Guriev, A. Rachinsky., 2005. – (19). – С. 131–150.

⁴ Трейсмен Д. Что рассказывают опросы общественного мнения о победе Ельцина на выборах 1996 г.: взгляд со стороны [Електронний ресурс] / Д. Трейсмен – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/chto-rasskazyvayut-oprosy-obschestvennogo-mneniya-o-pobede-eltsina-na-vyborah-1996-g-vzglyad-so-storony/viewer>.

⁵ Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.

внаслідок демократичних реформ, зовнішньополітичного курсу на приєднання до європейських інституцій, цей вплив є меншим ніж той, що був сформований в Росії в 1990-х роках.

2. Неототалітарні режими. Ця форма авторитаризму наближається до тоталітарного різновиду політичного режиму, проте, на відміну від класичного тоталітаризму, тут залишається ілюзія демократичних інституцій, таких як вибори наприклад, та відкритий політичний процес, чи присутність різноманітних ЗМІ, в тому числі дозвіл на функціонування іноземних ЗМІ та тих, які не контролюються повністю владними структурами. В такій державі, на відміну від держави з тоталітарним режимом немає офіційної державної ідеології, або вона не має чітко структурованої та системної ідеології. На прикладі Росії ми вбачаємо, що наразі російська владна верхівка використовує ідеологічні засади концепції «Русского мира» та російського імперіалізму, проте на офіційному рівні ця концепція не є офіційно прийнятою. Такий режим наразі утворився в Росії після початку третього президентського строку Президента Росії Володимира Путіна у 2012 р. За такого режиму може існувати повністю контрольована владою квазіопозиція, політичні партії та об'єднання, які створюють ілюзію політичного життя всередині країни. Так, в сучасній Росії існує контрольована владою опозиція, яка створює ілюзію виборчого процесу шляхом участі у виборах і є прикриттям для російської верхівки, яка для міжнародної спільноти прагне позиціонувати себе, як демократична країна. Там майже повністю придушене громадянське суспільство, яке не відіграє значної ролі в політичній системі цієї країни.
3. Військово-бюрократичні диктатури. За такого правління вся влада знаходиться в руках військового керівництва країни. Спричинено це може бути різноманітними причинами, наприклад, важкою економічною ситуацією, внутрішньою кризою влади і супроводжується слабкістю демократичних інституцій та громадянського суспільства, яке не має ресурсів для того, щоб

контролювати та ефективно здійснювати владу в країні. Цей тип авторитарного режиму поширений в різноманітних частинах світу в не залежності від регіону місцезнаходження країни. Причиною такого поширення такого типу авторитарного режиму може слугувати те, що армія є найбільш організованим суб'єктом політики всередині держави, оскільки є опорою і захистом для держави, через що на неї виділяється велика кількість ресурсів, які вони потім використовують для захоплення влади. Прикладом таких режимів можуть слугувати наступні режими: режим «Чорних полковників» у Греції, режими військової хунти в Малі, Нігері, Габоні.

4. Абсолютна монархія. В цьому типі авторитарного режиму вся влада належить монарху, який має повністю необмежену владу в усіх сферах життя. Він відповідає за функціонування судової, законодавчої та виконавчої гілок влади. Представницькі органи влади в цих країнах або не існують, або їх роль на державні процеси є мінімальною. Наразі в світі існують наступні країни – абсолютні монархії: Саудівська Аравія, Оман, Катар, Бруней, Есватіні. Зазвичай ці монархії є продовженням традиційної форми управління державою, а також мають великий вплив релігійної складової на гілки влади, окрім Есватіні.
5. Останній тип авторитарної влади, який можна виділити – це персоналістський(вождистський) тип авторитарного режиму. Тут влада належить одній людині, яка може мати широку підтримку серед народних мас, або за відсутності такої, спирається на широкий поліцейський апарат, який забезпечує безпеку владним структурам в країні.

Також варто звернути увагу на класифікацію авторитарних режимів, наведену С.Хантінгтоном⁶. В Своїй праці він виділяє такі типи авторитарних режимів:

⁶ Huntington S. THE THIRD WAVE. Democratization in the Late Twentieth Century / Samuel Huntington. – Oklahoma: University of Oklahoma Press, Norman and London, 1991. – 365 с.-с.124

військовий, одноосібний, однопартійний, а також расова олігархія. Останній вид авторитарного режиму набув особливого поширення в умовах деколонізації, коли різноманітні поневолені народи отримували незалежність та намагались почати розбудову власної країни. Головною особливістю цього типу авторитарного режиму, на відміну від трьох інших, є те, що в таких країнах існує громадянське суспільство, існують державні інституції, на які може впливати суспільство, проте безпосередній доступ до інструментів впливу має тільки одна етнічна група. Найкращим прикладом такої країни служить ПАР в часи функціонування режиму апартеїду, коли понад 70% населення країни були позбавлені базових прав, натомість інші мали демократичні права. Проте навіть така класифікація авторитарних режимів не є кінцевою, оскільки авторитарні режими протягом часу свого існування можуть еволюціонувати та трансформуватися. Так, в 1980-х роках в Польській народній республіці режим еволюціонував з однопартійного до військово-бюрократичної диктатури протягом воєнного стану 1981-1983 рр., як реакції на акції незгоди та виступи опозиції. Іншим прикладом може слугувати Чилі в епоху військової диктатури 1973-1990 року. Побудований цей режим був спираючись на військових, що дозволяє нам його віднести до військово-бюрократичної диктатури, проте за час перебування А.Піночета при владі в країні була побудована чітка одноосібна диктатура, де рішення залежали від нього самого, зокрема у нього було право схвалювати та відхиляти будь-які закони, мати необмежений вплив на судову владу та одноосібно оголошувати військовий стан в країні. Також в перші роки свого правління йому вдалося відтіснити від влади своїх найближчих соратників, разом з якими був влаштований путч.

1.2. Еволюційно-трансформаційний шлях розвитку авторитарних режимів.

Зважаючи на таке розрізнення різних типів авторитарних режимів важливою складовою аналізу є історія їх виникнення та розвитку, яка сягає ще античних

часів та є надскладним процесом. Загалом на мою думку можна виділити 5 етапів розвитку авторитарних режимів.

1. Перший етап, який варто розглянути, - це Античність та Середньовіччя в Європі. В ці часи існувала необмежена влада в руках монархів, аристократів, тиранів, або автократів того часу, які фактично мали необмежений контроль над суспільством в своєму державному утворенні. Важливими для розуміння тогочасних філософських парадигм, якими керувались тогочасні правителі при управлінні державою можуть слугувати праця Платона «Держава» та праця його учня Аристотеля «Політика». Ці мислителі досліджували форми правління, притаманні античним полісам. Серед таких різновидів правління були як більш демократичні, та і більш авторитарні способи управління державою.

В праці Платона розрізняють чотири типи державного устрою: тимократія, олігархія, демократія та тиранія. З них два типи можна віднести до авторитарного типу управління державою: олігархію та тиранію. Олігархія виникає з тимократії, суспільства, де на початку люди користуються шаною, немає зловживання владою, проте з часом верхівка починає ввести розкішний спосіб, через який і виникає олігархія, тобто влада багатших над біднішими. В олігархічному суспільстві⁷ шанування добродетелі чеснотливих людей замінюється на заздрощі, а головною цінністю в цій державі замість колишніх чеснот стають гроші. Кажучи про закони, які повинні упорядкувати устрій держави, то в олігархічній державі відбувається нехтування законами не тільки багатіями, але й членами їх родини, зміна тих самих законів на такі, які вигідні виключно багатіям. Одним із таких законів є запровадження майнового цензу в країні, яка характеризується тим, що майновий ценз, який надає доступ до влади, є занадто високим, натомість ті, хто не проходить цей ценз, втрачають

⁷ Платон. Держава / Платон. – Київ: Основи, 2000. – 356 с. – (Platonis Politia sive de Republica Prolegomenis et commentariis Godofredus Stallbaum, Vol. I-II. Libr. 1-10, Londini 1858--1859.).-с 247

свою можливість долучатись до виконання владних функцій. Все це призводить до того, що державне управління стає корумпованим та не показує свою ефективність, оскільки перш за все воно обслуговує інтереси багатіїв. Цей тип влади зрештою намагається утриматись вже використовуючи функції залякування, знищення супротивників зі зброєю у руках, що зрештою призводить до того, що в державі з'являється внутрішня держава, тобто концепція «держава в державі». Одна з них спеціалізується на обслуговуванні інтересів багатіїв, а інша вже створена для бідняків, які ставляться вороже до багатіїв. Тиранія ж виникає з демократії, яка в свою чергу утворюється внаслідок знищення олігархічного правління незадоволеним народом. Вона виникає внаслідок того, що демократичне правління розбещує свій народ, який не бажає коритись, і індивід в демократичному суспільстві ставить свої інтереси на перше місце. Процес встановлення тиранії відбувається поступово, коли надмірна свобода, створена демократією, перетворюється на надмірне рабство, як і для окремої людини в державі, так і для самої держави. Спочатку тиран не показує свою справжню суть, він обіцяє скасувати борги, зробити справедливий розподіл землі, показує себе людиною, яка буде піклуватись про власний народ, проте опісля тиран, який набрав суспільної ваги завдяки своїм виступам та шануванню з боку народу, якого ж сам народ поставив над собою та почав вирізняти, перестає слідувати законам, які є встановленими в цій державі, вважає їх інструментом, які обмежують його власну свободу. Він починає спочатку скаржитись на людей, потім притягати їх до суду, і оскверняє себе, відбираючи в когось життя⁸. Відбирання життя є важливим інструментом для збереження власної влади, для збереження власної безпеки, оскільки перед ним стоїть вибір, або він винищить своїх ворогів, або на нього самого чекає смерть. Іншим інструментом збереження влади для тирана є введення війни. Зовнішній ворог, проти якого весь час потрібно боротись, об'єднує суспільство,

⁸ Платон. Держава / Платон. – Київ: Основи, 2000. – 356 с. – (Platonis Politia sive de Republica Prolegomenis et commentariis Godofredus Stallbaum, Vol. I-II. Libr. 1-10, Londini 1858--1859.).-с 256

зберігає суспільну значущість та становище тирана. Народ сам дарує йому безпеку і тиран перетворюється на фігуру «народного захисника».

Чудовим прикладом «Платонівського тирана» може слугувати постать Володимира Путіна. Початок його власної кар'єри ознаменував покращення життя в Росії, він позиціонував себе як нового лідера, який поверне могутність країни та покращить соціально-економічний стан життя в ній. Показником рівня життя в країні, який я використав, можуть слугувати данні ВВП на душу населення, оскільки він показує рівень економічного розвитку в країні, який, в свою чергу, впливає вже на внутрішній добробут в країні шляхом розвитку ринку внутрішніх послуг та покращення власного добробуту члена суспільства. За даними МВФ, в період з 2000 по 2008 рік⁹ цей показник зріс більше, ніж в 6 разів: з 1.9 тис. дол. США на душу населення до понад 12 тис. дол. США. Паралельно в цей час відбувалось зачищення політичного середовища Росії від можливих ворогів для його влади. Так, основними жертвами стали ті, хто боровся проти пов'язаних, з владним становищем корупційних оборудок, ті хто звертав увагу на недемократичність російської влади та її зловживання, ті хто займався розслідуванням дій представників російських спецслужб, особливо їх причетності до терактів в російських містах напередодні початку Другої російсько-чеченської війни, яка розпочалася у 1999 р.. В цей час були вбиті та позбавленні власного впливу такі особистості, як Олександр Литвиненко, Анна Політковська, Сергій Юшенков, Юрій Щекочихін, був ув'язнений Михайло Ходорковський, який був найбільш нелояльним олігархом до Володимира Путіна, зазнав переслідування інший російський олігарх Борис Березовський. Також в цей період відбувся наступ на свободу слова, особливо виділяється в цьому плані націоналізація російською владою одного з опозиційних на той час російських ЗМІ-телеканалу «НТВ». Після зачистки внутрішніх ворогів російська влада починає знаходити власного зовнішнього

⁹ GDP per capita, current prices [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/RUS/KGZ/EDE/UKR>.

ворога, проти якого починається об'єднання російського суспільства. Таким зовнішнім ворогом було обрано об'єднаний західний світ, який на той час проголошувався одним з найголовніших винуватців незадовільного становища РФ на міжнародній арені внаслідок розпаду СРСР. Ця ідея протистояння з західним світом набула широкого поширення в російському суспільстві і знайшла підтримку серед верств населення, в тому числі і через те, що більшість російського суспільства мала почуття ностальгії за Радянським Союзом. Так, в 2006 та в 2007 роках, коли розпочався перший етап протистояння РФ з західними країнами за даними¹⁰ «Левада-Центр» 61 та 55 відсотків населення відповідно мали почуття ностальгії за СРСР. Початком офіційної політики протистояння з «зовнішнім ворогом», на мою думку, варто вважати промову Путіна на Мюнхенській конференції з безпеки в 2007 році¹¹. Саме на ній було сказано про те, що однополярний світ не враховує інтереси інших країн, було згадано про розширення НАТО на схід, і що це не фактор модернізації альянсу та забезпеченню безпеки в Європі, а фактор провокації Росії та порушення усіх до того сказаних гарантій, проте варто додати, що офіційних документів з закріпленими гарантіями про не розширення НАТО на схід для Росії не існує.

Отже, на прикладі Володимира Путіна ми бачимо, що йому за свої перші 2 строки правління вдалося створити передумови для того, щоб стати «Платонівським тираном», а остаточне встановлення його авторитарного режиму, який наразі трансформувався в неотолітарний, оскільки в РФ не має жодних прав для розвитку та діяльності громадянського суспільства, натомість існують квазідемократичні інституції, було справою часу, як і більш активне протистояння з зовнішнім ворогом для збереження власного режиму.

¹⁰ От мнений-к пониманию. Ностальгия по СССР [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.levada.ru/2021/12/24/nostalgiya-po-sssr-3/>.

¹¹ Путин В. Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности [Електронний ресурс] / Владимир Путин. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.

В своїй праці «Політика» Аристотель також пише про ці два типи авторитарного правління-олігархію та тиранію¹² і відносить їх до неправильних типів правління. Ці типи режиму з'являються з правильних, коли особисті інтереси починають переважати над інтересами загальними.

Аристотель відзначав, що в умовах тиранії окрім знищення ворогів та введення війни, тирану варто звернути увагу на поширення атмосфери недовіри в суспільстві. Так, якщо кожен буде знати, що на нього можуть донести за його висловлювання, то поступово люди відвикнуть від того, щоб вільно висловлювати свої думки. Тирану потрібно посварити друзів, простий народ зі знаттю, а заможних з незаможними. Завдяки цьому і вдасться побудувати власну тиранію, оскільки суспільство забуде що таке довіра, а тому вони навчаться бути сумирними, розрізненими і не матимуть бажання чинити змови проти тирана. Але існує і інша можливість тирана втримати власну владу — зробити з себе для громадськості фігуру царя, який дбає про власне населення. Він робить вигляд, що для нього загальний добробут громадян є важливим, він не використовує гроші народу для задоволення власних потреб, а також замість знищення еліти, яка може йому загрожувати, він її оточує такою шаною, через яку ці еліти навіть не замислюються про те, що вони можуть отримати ще більшу шану від громадян. Тиран виставляє себе опікуном, але все одно перш за все він для себе ставить свій інтерес вище за загальний. Ця постать тирана дуже схожа з тим, як на початку поводить себе «Платонівський тиран», але, на відміну від останнього, він не стає опісля «справжнім тираном».

2. Другим етапом розвитку авторитарних режимів варто виділити період доби «Відродження» та початок Нового часу (XIV-XVII ст.). В ці часи розпочалось створення перших світових колоніальних імперій, а також з'явилась необмежена монархія, яка до того все одно спиралась на інтереси аристократії та церкви. Також в ці часи набули поширення принципи гуманізму та індивідуалізму. Тепер розум, талант, працьовитість людини ставали тими

¹² Аристотель. Політика / Аристотель.. – 169 с.

якостями, які повинні допомогти досягти її вершин в суспільстві, натомість походження переставало гарантувати в повній мірі її соціальний статус. Ці ж ідеї просякнуті і політичними працями тих часів. На мою думку, в цьому контексті варто розглянути працю «Державець» (1513 р.) Ніколо Макіавеллі, оскільки вона якнайкраще описує принципи управління державою та принципи того, яким повинен бути володар в державі. Здійснення ним влади розглядалось, як особливий різновид політичного мистецтва, наслідок його особистих якостей.

Так, володар повинен бути розсудливим¹³, оскільки все одно знайдуться ті, хто буде його критикувати навіть за гарні діяння, він повинен бути милосердним, але таке милосердя не повинно нікому завдавати зла, а навіть якщо зло і стається, то потрібно залишатись поміркованим. Страх також повинен бути важливим інструментом управління володаря, оскільки у разі, якщо людина знає, що вона може отримати покарання, то вона не повстане проти правителя якраз через це побоювання. Проте, цей страх не повинен перетворитися на ненависть, а тому варто поважати права на майно людей, на їх життя. Автор також порівнює дві моделі управління державою — східну та західну. Якраз східна модель управління у нього є авторитарною, оскільки в неї є єдиний тип управління, а люди в ній перебувають на становищі рабів. Таку державу важко завоювати, вона є дуже ефективною в умовах війни і може швидко реагувати на виклики, проте у разі заміни верхівки цієї держави на собі лояльну до суб'єкту впливу вона перестане нести небезпеку. Інша ж, західна, нагадує більш демократичний тип управління, де є правитель, якого оточують різні барони які борються за власний вплив. Ця держава має велику кількість протиріч, які володар може використати для своїх власних цілей, а також має більшу стійкість у разі завоювань. Як ми бачимо, судячи з історичного розвитку, хоча форма правління в період Відродження та Раннього Нового часу починає

¹³ Макіавеллі Н. Державець / Нікколо Макіавеллі., 2020. – 186 с.

перетворюватись на абсолютну монархію, проте в суспільному середовищі починає з'являтися на широкий загальний поширення більш демократичних ідей.

3. Третім етапом розвитку авторитарних режимів варто виділити період Нового часу (XVII — початок XX ст.). Період нового часу, особливо в Європі, можна охарактеризувати, як період структурних змін в усіх сферах життя людини. В ці часи були утворені держави з чітко визначеною структурою управління та ustalеними кордонами. Попервах вони були переважно абсолютистськими монархіями, а деякі з них стали ще й великими колоніальними імперіями, наприклад, Англія чи Франція. Змінилась також структура економіки завдяки індустріалізації. В цей час з'явилося поняття націй, суспільство розпочало процес свого усвідомлення власної самобутності та окремішності. Також в цей час з'явилися перші демократичні країни, наприклад, Сполучені Штати Америки, а роль монархії наприкінці цього періоду в багатьох країнах змінилась з абсолютистської на представницьку, значно зросла роль парламенту в таких країнах, як в Сполученому Королівстві Великої Британії та Ірландії чи Німецькій імперії. Остаточно були сформовані ідеологічні парадигми таких важливих ідеологій, як консерватизм, лібералізм, комунізм, соціалізм та інші.

Для розуміння тодішніх політичних ідей варто розглянути такі праці, як роботу Томаса Гоббса «Левіафан», Джона Локка «Два Трактати про правління», а також соціалістичні ідеї К. Маркса та Ф. Енгельса. Першою працею ми розглянемо працю Томаса Гоббса «Левіафан» (1615р.) , оскільки вона в подальшому вплинула на розвиток політичних ідей інших філософів та обґрунтувала необхідність встановлення абсолютної монархії та цілковитого суверенітету держави у внутрішній та зовнішній політиці. Т. Гоббс зазнав переслідувань за свою концепцію, особливо від церковної влади, оскільки він обґрунтувати ідею цілковитого примату світської влади над духовною. «Левіафан» в концепції Т. Гоббса — це держава, яка має суто земне

походження через суспільний договір та є єдиним організмом, що складається з великої кількості цілковито підвладних їй людей, які надали добровільну згоду на її утворення, а малі людські фігури, є його основою¹⁴. Люди, за Т. Гоббсом, за своєю природою є егоїстами, яким притаманні такі риси, як жага до війни, жадібність і задоволення виключно власних інтересів, тоді як держава є тим інструментом, який впорядковує життя членів цього суспільства. Це і є суспільним договором за Гоббсом. Окрім цього, «Левіафан» забезпечує ще й окремі права та свободи для власного населення¹⁵. Ці права і свободи характеризуються принципом: «все, що не заборонено сувереном, є дозволеним». Людина в такій державі тепер не є рабом і має право розпоряджатись своїм власним життям та захищати його у разі загрози з боку правителя. Тут ми бачимо еволюцію ідей щодо прав людей, і на відміну від попередніх часів, людина визнається суб'єктом творення політичного устрою.

Джон Локк так само у своїй роботі «Два Трактати про правління» підіймає питання про роль держави для людини, роль людини в ній, права і свободи людини в ній. В цій роботі, на відміну від концепції Т. Гоббса, описаний принцип роботи конституційної монархії, зокрема, автор наголошує на помилковості тої думки, що монархічна влада, які б не були закони, чи умови, за яких монарх починає правити, є божественним даром, а тому люди повинні вірити їм на слово, коли монархи кажуть, що люди є рабами від свого народження.¹⁶ Люди за своєю природою є рівними, і це можна назвати природним станом для суспільства. У людини є повна свобода над собою, але ця свобода не є свавіллям, як це уявляв Т. Гоббс, бо людина не має права посягати на свободу, особливо на життя інших.¹⁷ У разі порушень ж кимось свобод інших осіб у людини є право на те, щоб покарати людину в тій мірі, яка є необхідною для унеможливлення правопорушення. Тут ми чітко вбачаємо, що

¹⁴ Гоббс Т. Левіафан / Томас Гоббс. – Київ: Дух і літера, 2000. – 606 с.-с 7

¹⁵ Гоббс Т. Левіафан / Томас Гоббс. – Київ: Дух і літера, 2000. – 606 с.-с 8

¹⁶ Локк Д. Два трактата о правлении. Сочинения в трех томах / Джон Локк., 1988. – Мысль.-Книга 1 глава 1

¹⁷ Локк Д. Два трактата о правлении. Сочинения в трех томах / Джон Локк., 1988. – Мысль.-Книга 2 Глава 1 пункт 7

у Дж. Локка людське життя є найвищою суспільною цінністю, а також принципи справедливого суду над порушником. Починає зникати така річ, як розпорядження життям і долею людини виключно за бажанням правителя. Також, тут закладений принцип апеляції до рішень судді, який може звільнити порушника від покарання у разі, якщо суспільне благо не вимагає виконання цього рішення.¹⁸ Такі ідеї поширювались на той час в тому числі через події, які передували ще нещодавній Англійській революції, напередодні якої без справедливого суду внаслідок діяльності спеціальних надзвичайних судів, таких як «Зоряна Палата» та «Верховна комісія», були засуджені противники абсолютної монархії в Англії. Варто додати, що ці ж принципи неповаги до людського життя були на той час поширені в багатьох країнах Європи, тож ці ідеї для великої частини континентальних держав були дуже новітніми та актуальними. В роботі також підтверджується принцип приватної власності: «Кожна людина має в своїй особі якусь власність, на яку ніхто, крім неї самої, не має ніякого права. Можна сказати, що праця його тіла і робота його рук належать йому в найсуворішій мірі»¹⁹. В роботі Дж. Локка також описано принцип встановлення влади. Як і Т. Гоббс, він вказує, що влада над людиною встановлюється тільки за її згодою і ґрунтується на довірі до неї. Влада є інструментом, який захищає людей та встановлює закони, які не повинні суперечити свободам індивідів. Тобто, на відміну від Т. Гоббса, в концепції Дж. Локка влада суверена над підданим не є абсолютною. За цим же законом і забороняється встановлення самовладної волі однієї людини над іншою, і людина не погоджується на власне рабство.²⁰ У випадку порушення державною владою невід'ємних прав індивіда на життя, свободу і власність громадяни, згідно з концепцією Дж. Локка, мають право на повалення такої влади.

На прикладі подальших подій, таких як Велика французька революція та Американська революція кінця XVIII ст., «Весни народів 1848 р.» ми бачимо,

¹⁸ Локк Д. Два трактата о правлении. Сочинения в трех томах / Джон Локк., 1988. – Мысль.-Книга 2 Глава 1 пункт 11

¹⁹ Локк Д. Два трактата о правлении. Сочинения в трех томах / Джон Локк., 1988. – Мысль.-Книга 2 Глава 5 пункт 27

²⁰ Локк Д. Два трактата о правлении. Сочинения в трех томах / Джон Локк., 1988. – Мысль.-Книга 2 глава 4 пункт 22

що ці ідеї стали актуальними для членів суспільства у Старому та Новому світі і що вплив авторитаризму та роль абсолютної монархії на систему управління державою починає зменшуватись, натомість демократичні тенденції навпаки знаходять все більше відображення в наукових роботах, в деклараціях, конституціях.

На теренах України під впливом цих тенденцій також була розроблена власна демократична система управління держави, принципи якої були описані в конституції Пилипа Орлика (1710р.). Так, в ній описаний поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову гілки, які є цілісною структурою системи управління державою, описано принцип усування гетьмана від влади, прав і вольностей населення²¹. Попри те, що практичної реалізації положень цієї конституції не вдалося досягнути цей документ ще раз підтверджує те, що деякі правителі ще на початку XVIII століття вбачали тенденції в політичному середовищі до демократизації та були чітким прикладом правових основ загальнонаціональної демократичної держави. Невдовзі ці положення в іншій інтерпретації можна було побачити в Конституції США.

Період середини — кінця XIX століття характеризується впливом «Промислової революції» на стан справ в державі та виникнення нового класу-пролетаріату, тобто робітників промислових підприємств. В контексті цього і почався процес виникнення нових ідеологій, до прикладу таких як соціалізм, який був реакцією на виникнення ще більшої нерівності між верствами населення та експлуатацією т.зв. класу робітників. Працею, яку варто розглянути в контексті розвитку комуністичного руху, є праця К. Маркса та Ф. Енгельса «Маніфест комуністичної партії», який був на той час програмним документом для комуністичного руху в Європі. Вже роздивляючись перший

²¹ Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>.

розділ «Буржуа і пролетарі»²² ми з перших речень бачимо, що на думку комуністичних філософів суть авторитарних відносин в суспільстві з плином часу не змінилась на думку комуністичних мислителів не змінилась. З одного боку, буржуазія знищила старі феодальні зв'язки, коли людина була прив'язана до окремого феодала, який міг розпоряджатись цією людиною, визнала формальну правову рівність громадян, незалежно від походження та статків, але з іншого, вона продовжила розділення людей тепер на різні соціально-економічні класи і забезпечила необмежену владу власників засобів виробництва над найманими працівниками. Отже, на думку К. Макса та Ф. Енгельса, авторитарний спосіб управління людьми зберігся, змінився лиш його характер. Для комуністів держава є інструментом класового поневолення та експлуатації буржуазією пролетаріату. Ідеї громадянських прав і свобод, непорушності приватної власності, поділу світу на нації, відповідно до концепції К. Маркса та Ф. Енгельса, виступають лиш обґрунтуванням класового панування буржуазії, а пролетаріат не має від їх реалізації жодної вигоди²³. А ось панування пролетаріату, на думку К. Маркса та Ф. Енгельса, зруйнує цей конструкт держави та зупинить конфлікти, пов'язані з ворожим ставленням однієї нації до іншої. Проте, задля того, щоб прийти до такого стану, необхідно розробити структурні зміни у державі, до прикладу прибрати приватну власність. Приватна власність є нічим іншим, як продуктом експлуатації, оскільки більшість людей її не має, вони не мають того капіталу, який би дозволив їм мати приватну власність. А капітал в буржуазному суспільстві є власність, яка експлуатується найманою працею, що породжує велику нерівність, а отже, і антагонізм між соціально-економічними класами населення. Капітал не повинен бути особистим благом окремих буржуа, він повинен бути суспільним благом, капітал повинен бути перетвореним в належну всім членам суспільства власність. Власність завдяки цьому втратить

²² Маніфест комуністичної партії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.marxists.org/ukrainian/marx-engels/1848/manifesto/ch01.htm#ch>. Глава I Буржуа і пролетарі.

²³ Маніфест комуністичної партії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.marxists.org/ukrainian/marx-engels/1848/manifesto/ch01.htm#ch>. Глава II Пролетарі і комуністи.

свій класовий характер. Вивчаючи цей текст, ми вбачаємо, що тепер в політичній та філософській парадигмі з розвитком суспільства, появи нових інструментів права та свободи людини, соціально-економічна нерівність стає важливим питанням, яке постає перед суспільством. Виникають нові ідеології, які базуються на тому, що держава в умовах формально-правової рівності всіх громадян не має змоги задовольнити потреби більшості людей та захистити їх.

Аналізуючи, якого поширення набувають такі революційні ідеї, на той час, а також більш демократичні способи управління державою, ми маємо змогу вже прогнозувати, що існування для авторитарних, абсолютних монархій є під загрозою, оскільки в Європі починає формуватися суспільний запит на структурні перетворення користь більш демократичних способів правління, з повагою до прав, особливого бідного населення, таких як селяни чи робітники. Революції 1905-1907 та 1917-1921 років на теренах колишньої Російської імперії, Листопадова революція 1918 року в колишній Німецькій імперії, ліквідація монархії в Австро-Угорщині були наслідком громадського запиту на структурні перетворення в системі управління державою і що авторитарний режим абсолютної монархії поступається новим ідеологіям та ідеям. Цей тип авторитарного режиму з тих часів втратив свою велику актуальність і замість нього в подальшому набули поширення інші типи.

4. Наступний період розвитку авторитарних режимів можна датувати з 1918 по 1945 рік, тобто від завершення першої світової війни до завершення Другої. Саме на цей період прийшлося як утворення нових незалежних демократичних країн, як наприклад, Чехословаччина, завершення першої хвилі демократизації, так і початок першого відкату і утворення нових тоталітарних та авторитарних режимів внаслідок воєнних потрясінь та повоєнної нестабільності в Європі. З одного боку, зменшився рівень нерівності, який існував в суспільстві, зокрема, було надано загальне виборче право, жінки отримали рівні права з чоловіками, до прикладу в таких країнах, як США, Чехословаччина, Веймарська республіка,

з певними обмеженнями у Великій Британії, а з іншого — деякі новоутворені слабкі, корупційні демократичні держави не змогли захистити себе від революційних потрясінь, які вирували в Європі після розпаду абсолютистських режимів та імперій.

На відміну від усіх інших періодів, у першій половині ХХ ст. ідеологія починає займати ключову роль в утворенні та розвитку держав цього періоду, внаслідок розчарування в традиційних системах управління, нестабільністю та можливістю доносити ідеї за допомогою нових засобів масової інформації — газет, радіо, що дозволило донести свої ідеї до широких верств населення. Так, в тій же Італії на початку 1920-х рр. демократія поступилась ідеології та режиму фашизму, в Німеччині в 1930-х роках замість слабкої Веймарської республіки з'явився нацистський Рейх, на теренах колишньої Російської імперії новоутворені демократичні незалежні держави (в т. ч. і українська) в своїй більшості були знищені комуністами та постала нова держава СРСР. В тих державах, де демократичні інституції збереглися, вплив антидемократичних партій організацій на внутрішні процеси в цих державах внаслідок «Великої депресії» та пасивності, розгубленості суспільства тільки збільшувалось. Так, на прикладі Великої Британії ми вбачаємо, що діяльність Британського союзу фашистів набула деякої підтримки з боку населення, що підтверджується тим, що вони отримали деяку кількість місць в муніципальних органах влади, проте через їх агресивну риторику вони не набули широкої підтримки серед населення. У Франції комуністи змогли отримати більшість та сформувати уряд, що викликало кризу в різноманітних сферах внаслідок поляризації французького суспільства через незгоду з політикою лівих сил. Період, який повинен був стати тим, що встановить мир та демократію в Європі, перетворився на період, коли демократія стояла перед загрозою свого знищення.

Розглядаючи еволюцію розвитку авторитарного способу управління ми відзначаємо, що в ХХ столітті з'явився зовсім новий тип управління — тоталітарний, який є ще більш жорстким в своїх обмеженнях та відношенню до індивідуальних прав і свобод людини на відміну від авторитаризму, який допускає послаблення. Цей новий спосіб управління державою утворився під впливом поєднання авторитарної одноосібної форми управління державою і військовою диктатурою і є його більш радикальним продовженням через те, що в ньому є фігура вождя, а також важливою складовою є опір на силові методи управління державою та суспільством, що притаманно якраз військовим диктатурам, де влада опирається на владу військових. Тоталітаризм, за визначенням Х.Арендт є системою масового терору, яка забезпечує в країні систему масового страху.²⁴ Тоталітаризм може існувати тільки за умови, якщо в країні в є систематичний терор держави проти населення, який викликає атмосферу страху в суспільстві. В цьому і полягає перша і головна відмінність між авторитаризмом та тоталітаризмом. Авторитарні лідери зазвичай не проводять масового терору супроти населення, не намагаються контролювати усі сфери суспільної діяльності, окрім політичної та окремих пов'язаних з нею аспектів економіки, правової системи, тощо, тоді як в тоталітарному режимі контроль та страх є основними засобами збереження влади. Також варто відзначити і роль ідеології в порівнянні цих двох способів управління державою. Для авторитаризму ідеологія не є важливою складовою їх способу управління державою, тоді як в тоталітарних країнах система управління суспільством заснована на ідеологічних засадах. Зважаючи на ці відмінності, ми розуміємо, чому потім, після Другої Світової війни та знищення двох тоталітарних режимів (італійського фашизму та німецького нацизму) західні політичні кола вбачали саме в СРСР та в його великому впливі на світову політику загрозу, натомість намагаючись іноді ігнорувати злочини, які відбуваються за антикомуністичних авторитарних режимів і навпаки, розвивати з ними відносини, задля того, щоб протистояти радянському впливові.

²⁴ Arendt H. The origins of totalitarianism / Hannah Arendt. – New York: Harcourt, Brace & World, Inc., 1966. – 671 с.-ст.624

5. Останній період розвитку авторитарних режимів розпочався з 1945 року і триває дотепер. Головною характеристикою цього часу є розпад великих колоніальних імперій та утворення нових незалежних держав, за вплив на які боролися США та СРСР, що і зумовило особливості розвитку авторитаризму. Так, навіть демократичні США підтримували авторитарні режими, наприклад, Південну Корею чи режим партії «Гоміндан» у Тайвані кінця 1940-х—1980-х рр., оскільки вбачали в них меншу загрозу, ніж в можливому захопленні цих територій комуністами.

Умовно цей період можна розподілити на декілька хвиль демократизації та відкату. Перший період демократизації розпочався після 1945 року внаслідок перемоги Антигітлерівської коаліції в Другій Світовій війні та утворення нових демократичних країн, які з'явилися на теренах мілітаристської Японії та тоталітарних режимів Західної Європи. Проте, ця хвиля тривала, на думку С.Хантінгтона, недовго і завершилась на початку 1960-х років²⁵. Остання хвиля демократії, яку виділяє дослідник почалась в 1973 і продовжувалась до 1990-х, або до 2000-х. В цей час були повалені багато авторитарних режимів в Латинській Америці, в Азії, деякі авторитарні режими Африки стали демократичними, проте найголовнішою подією став розпад СРСР та радянського блоку в Центральній та Східній Європі. На теренах колишньої радянської держави було утворено 15 нових, молодих республік, частина з яких стала демократичними, натомість частина не відмовилась від авторитарного способу управління та не змогли побудувати сталі демократичні інституції. Пояснити цей феномен можна тим, що старе радянське керівництво, яке в більшості своїй залишилося при владі в новостворених республіках, не було зацікавлене в повній зміні інституцій та можливій втраті влади на користь нової, демократичної еліти, а тому намагалось всіма силами не допустити

²⁵ Hantington S. THE THIRD WAVE. Democratization in the Late Twentieth Century / Samuel Hantington. – Oklahoma: University of Oklahoma Press, Norman and London, 1991. – 365 с.- с 26

опозицію до влади. Там, де стара радянська система була повалена, а демократичні сили отримали шлях до побудови держави (наприклад у Грузії та Азербайджані у першій половині 1990-х рр.), нестійкі демократичні інституції опинилися під загрозою корупції, впливу олігархату та великого капіталу, проблем в багатьох сферах, внаслідок втрати економічних, культурних зв'язків та переорієнтації економіки на ринкову. На прикладі Росії, Білорусі, Казахстану та на теперішній час Грузії ми бачимо, що принцип «сильної руки» та встановлення авторитарного режиму, який обіцяв швидке покращення рівня життя, замінили планомірний розвиток демократичних інституцій.

Також в цей час, на мою думку, варто відзначити і 3 хвилю відкату демократії, (за С. Хантінгтоном 1 хвиля відкату була з 1922 по 1942 рр., 2 була з 1958 по 1975 рр.) яка станом на зараз не планує поступатись демократичним тенденціям. Так, станом на теперішній час, зважаючи на звіт про демократію від Інституту різновидів демократії (V-Dem) при Гетеборзькому університеті, приблизно 72 відсотки населення світу живе не в демократичних країнах²⁶, що співставно з рівнем демократії у світі напередодні розпаду СРСР. Головними викликами для демократії, які ми можемо бачити, це авторитарні тенденції, які розвиваються майже в усіх регіонах світу, зростаючий вплив могутніх авторитарних країн, які за допомогою свого впливу не допускають утворення різноманітних демократичних інституцій, та підривання інституту демократії в сталих демократичних країнах Старого світу. Так, великою проблемою для демократичних інституцій Європи та США стали вияви популізму, які прагнуть зруйнувати старі порядки і, як наслідок, це підриває безпеку демократії. Популісти частіше за інших виступають більш лояльно до авторитарних режимів, вважають що їх вплив та їх небезпеку для світової спільноти може бути перебільшено. Як наслідок, авторитарні лідери за допомогою наявних у себе ресурсів, за допомогою яких вони можуть впливати на світову політику,

²⁶ Lindberg S. The world is becoming increasingly authoritarian - but there is hope [Електронний ресурс] / Stefan Lindberg. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gu.se/en/news/the-world-is-becoming-increasingly-authoritarian-but-there-is-hope>.

намагаються просунути цих кандидатів до влади. Якщо окреслити ці межі нового демократичного відкату, то варто відзначити 2014 рік, коли авторитарні режими розпочали наступ на демократію. Саме тоді Росія почала активно впливати на демократичні інституції в Європі, розпочала агресивну політику по відношенню до України. З цього часу, особливо в африканському регіоні, відбулась низка військових переворотів, які були підтримані Росією, були придушені демократичні сили в Сирії, до влади в Афганістані прийшов терористичний рух Талібан, Китай розпочав свою агресивну політику в Тихоокеанському регіоні, в М'янмі військові сили знову захопили владу та скинули демократично обрану владу.

Отже, ми маємо змогу відзначити, що авторитарні режими протягом своєї історії зазнавали різноманітних еволюційних трансформацій, завдяки яким утворились їх різноманітні види, які існують дотепер. Ці види не є сталими і вони мають тенденцію, як до поєднання рис декількох інших видів для ефективного управління державою, так і для утворення зовсім нових видів. Навіть не зважаючи на те, що демократичні тенденції в історичній та сучасній політичній думці відіграють дуже важливу роль, ми можемо дійти до висновку, що зважаючи на теперішній час авторитарні режими є дуже сильними і продовжуватимуть нести загрозу для демократичних інституцій.

Розділ 2. Інструменти впливу авторитарних режимів на світову політику та підрив демократії на прикладі Китаю та Росії

В умовах сучасного світу розкол, який існує між авторитарними та демократичними країнами, є таким, який має величезний вплив на різноманітні сфери життя. Конфлікт між демократією та авторитаризмом виражається в багатьох аспектах: від торгівельних війн до відкритих військових конфліктів. У зв'язку з цим нам дуже важливо розуміти принципи того, як авторитарні актори міжнародної політики впливають на неї, зокрема, які інструменти використовують для цього, оскільки це є важливим для розуміння того, як нам, представникам демократичного світу, потрібно ефективно боротися за свою свободу та за демократичні цінності. Першим аспектом, який важливо розглянути в контексті впливу авторитарних країн на світову політику, є використання інструментів різних видів сили, для посилення свого впливу на міжнародній арені.

Так, згідно з визначенням Р. Клайна «сила на міжнародній арені може бути визначеною просто як здатність уряду однієї країни змусити керівництво іншої вжити те, що це останнє ніколи не зробило б за своєю волею, причому це може бути здійснено за рахунок переконання, примусу або відвертого застосування військ»²⁷. Тож як ми, бачимо сила держави має велику кількість інструментів та підходів, як впливати на інших акторів міжнародної політики. Цей інструмент, використання власної сили, є важливим не тільки для країн, які претендують на захист та просування своїх інтересів по всьому світу, а й для тих країн, які претендують на досягнення конкретних результатів на регіональному рівні. Для того, щоб зрозуміти якою силою володіє держава існує велика кількість

²⁷ Лозовицький О. «РОЗУМНА МОГУТНІСТЬ» – СТРАТЕГІЧНА ОСНОВА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ТА ОБОРОННОЇ СКЛАДОВИХ ДІЄВОГО РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ / Олександр Лозовицький // ПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України / Олександр Лозовицький.. – (Наукові записки). – С. 111–122.– Режим доступу до ресурсу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/lozovytskyi_rozumna.pdf

математичних моделей, для обрахунку могутності держави. Так, Р. Клайн вивів наступну формулу для обчислення сили держави²⁸:

Power=(C +E +M)×(S +W), де Power – сила; C – критична маса (територія + населення); E – економічна могутність; M – військова могутність; S – стратегічна мета; W – національна здатність проявляти волю. Ця формула чітко демонструє, що усі компоненти є взаємопов’язаними, а тому нехтування одним з них може ставити країну у невигідне становище. Важливо також не забувати, що останні два показника визначаються вже виходячи із власних позицій дослідника, що робить кінцевий результат дуже суб’єктивним та, як наслідок, може дещо перебільшувати чи применшити реальну могутність держави. Загалом в міжнародній політиці зазвичай розділяють принципи жорсткої, м’якої та розумної сили, як засобів прояву власної могутності на міжнародній арені.

2.1. Жорстка сила, як один з елементів могутності держави.

Так, перший засіб, який може використовувати держава для досягнення власних цілей є жорстка сила. Зазвичай принцип жорсткої сили використовується, коли держава використовує військові погрози, або застосування власних військових сил, а також за допомогою економічних важелів-економічного тиску на країну — об’єкту впливу, або винагороди²⁹. Принцип жорсткої сили дозволяє нам, як акторам міжнародної політики вирішувати, яким чином ми будемо формувати та просувати власні наративи. Цей інструмент використовується як демократичними, так і авторитарними країнами, проте останні частіше вдаються до нього не стільки для налагодження ситуації в окремій країні і подоланню небезпеки, як виключно для розповсюдження свого геополітичного впливу. Розглядаючи перший аспект

²⁸ Пироговська Є. Типологія держав за їх могутністю / Є. Пироговська, В. Якушик // ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / Є. Пироговська, В. Якушик., 2014. – С. 3–10.

²⁹ Gray C. HARD POWER AND SOFT POWER: THE UTILITY OF MILITARY FORCE AS AN INSTRUMENT OF POLICY IN THE 21ST CENTURY / Colin Gray., 2011. – 60 с. - с 5.

жорсткої сили — застосування власних збройних сил, то можна відзначити, що цей аспект є дуже ефективним в умовах короткочасних конфліктів, в яких країна, яка перша використала свої війська, змогла отримати бажаний результат. Приклади сучасних конфліктів показують, що у разі затягнення конфлікту ефективність застосування власних збройних сил значно падає, оскільки країні доводиться виділяти значно більший ресурс, який вона могла б використати для протистояння з більш сильним супротивником. На прикладі сучасної російсько-української війни ми чітко вбачаємо цю тенденцію, і вже зараз можемо сказати, що першочергових результатів Росії не вдалося досягти. Іншим прикладом цієї тенденції є вторгнення СРСР в Афганістан, яке через неможливість швидкого досягнення цілей призвело до поразки. Натомість, розглядаючи багатосторонню операцію «Буря в Пустелі» на чолі з США проти Іраку (1990-1991 рр.), ми можемо відзначити, що завдяки своєму короткостроковому характеру дій досягнуті результати співвідставні з цілями, які стояли перед коаліцією. Застосування принципу жорсткої сили по відношенню до інших держав також може призвести до втрати впливу країни на світовій арені. Так, на прикладі російського вторгнення в Україну ми бачимо, що Росія втратила свій вплив на європейські політичні процеси, в тому числі за допомогою засобів жорсткої сили. Також для європейського суспільства Росія стала головною загрозою та супротивником. Так, якщо в 2021 році тільки 35%³⁰ населення дев'яти найбільших країн ЄС вважали Росію противником чи конкурентом, то в 2023 році понад 50% населення вважали Росію ворогом.

Окрім прямого застосування сили прикладом жорсткої сили є погрози та залякування застосуванням власних збройних сил з боку більш могутньої держави та її агресивний стиль дипломатії. Така поведінка може схилити актора міжнародної політики зі значно меншими ресурсами до прийняття умов агресора, або у разі неприйняття до можливого розгортання прямого конфлікту

³⁰ Krastev I. Fragile unity: Why Europeans are coming together on Ukraine (and what might drive them apart) [Електронний ресурс] / I. Krastev, M. Leonard – Режим доступу до ресурсу: <https://ecfr.eu/publication/fragile-unity-why-europeans-are-coming-together-on-ukraine/>.

та політичної нестабільності. На прикладі протистояння між КНР та Китайською республікою ми бачимо, що регіон Південно-Східної Азії є ще однією точкою протистояння демократії та авторитаризму, і у разі недостатньої реакції з боку демократичних країн авторитарні лідери можуть продовжити підривати світову стабільність. Другою складовою застосування власних збройних сил є боротьба з тероризмом. Завдяки використанню жорсткої сили по відношенню до терористичних організацій державам вдається зменшити терористичну загрозу. На прикладі застосування жорсткої сили проти таких терористичних організацій, як «ІДІЛ», чи «Аль-Каїда», чи «ХАМАС» ми бачимо, що після проведення військових операцій, спрямованих на їх нейтралізацію, терористична загроза має певну тенденцію до зменшення, а регіони, де активно діяли ці організації, стають більш стабільними, що позитивно впливає на імідж країн, які долучились до заходів зі знищення терористичних організацій. Навіть зважаючи на ризики, які стоять перед застосуванням такого виду жорсткої сили, нам варто зазначити, що це може і позитивно вплинути на імідж держави на міжнародній арені та посилити її вплив за дотримання умови, що застосування сили було підтримано з боку світової спільноти на рівні Ради Безпеки чи Генеральної асамблеї ООН. Так, участь у миротворчих операціях є одним з позитивних проявів жорсткої сили держави, яким особливо користуються демократичні держави.

Проте не тільки пряме застосування збройних сил є прикладом використання засобів жорсткої сили. Так, в світі існують різноманітні приватні військові компанії (далі — ПВК), які виконують різноманітні задачі-від охорони об'єктів до повалення влади в країні. Так, деякі авторитарні країни найчастіше використовують ці компанії для просування чи захисту власних інтересів в африканському регіоні, які є важливим з точки зору ресурсної бази. До прикладу, російська ПВК «Вагнер» активно втручається у внутрішню політику африканських держав, провадить підривну діяльність та намагається дестабілізувати слабкі африканські режими. Також зафіксовані багаточисельні

випадки того, як бойовики цієї компанії вчиняють злочини проти людяності³¹. Станом на зараз ПВК «Вагнер» активно провадить свою діяльність зі знищення противників військових хунт в таких державах, як Малі, Нігер та Буркана-Фасо³², що дозволяє керівництву Росії впливати на події в регіоні, який донедавна був французькою зоною впливу, та встановлювати антидемократичні режими. Останнім проявом впливу Росії в цьому регіоні стало відкриття державного кордону між Чадом та ЦАР за підтримки бойовиків з «Вагнеру».

Іншим аспектом жорсткої сили, який є значно ефективнішим за застосування власне збройних сил є вчинення економічного тиску. При використанні цього інструменту держава не виставляє себе агресором по відношенню до іншої держави, а тому може зберігати позитивне відношення до себе на міжнародній арені. Цей аспект є важливим інструментом для збереження та розширення свого впливу для таких авторитарних режимів, як Китай чи Росія, які мають економічні важелі впливу завдяки своїй економічній могутності, як Китай, або великій ресурсній базі, як Росія. Серед країн, що використовує аспект економічного тиску у політичних цілях, варто розглянути Росію. Завдяки своєму багатству в природних ресурсах, дешевим енергоносіям Росії вдалося мати великий вплив на європейські та пострадянські економіки. Так, першим засобом, який обрала Росія для економічного тиску, були поставки газу. Спочатку цей інструмент був використаний на пострадянському просторі, особливо проти української сторони, яка постачала через свою територію газ до країн ЄС та не мала вільних коштів для повної оплати вартості газу по виставленим цінам. Так, починаючи ще з 1990-х років, Росія використовувала погрози щодо відключення газу Україні для того, щоб захистити власні інтереси в Україні, а також впливати на рішення вищого керівництва країни, особливо в таких питаннях, як обороноздатність³³. В 2009 році, через

³¹ Bartlett K. How Chinese Private Security Companies in Africa Differ From Russia's [Електронний ресурс] / Kate Bartlett – Режим доступу до ресурсу: <https://www.voanews.com/a/how-chinese-private-security-companies-in-africa-differ-from-russia-s-/7030946.html>.

³² Donati J. Claims Russian Wagner mercenaries are killing civilians in Mali [Електронний ресурс] / Jessika Donati – Режим доступу до ресурсу: <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/mali-wagner-russia-group-prigozhin-b2520082.html>.

³³ Історія газових конфліктів: чи вирішиться на \|\"нормандській зустрічі\|\" газове питання [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/groshi/istoriya-gazovih-konfliktiv-chi-virishitsya-na-normandskij-zustrichi-gazove-pitannya-1456917.html>.

прозахідну орієнтацію тогочасного українського президента та можливої втрати впливу на Україну, російська сторона вдалася до нового газового шантажу, коли припинила не тільки поставки газу до України, а й зупинила його транзит в Європу, через що українська сторона була змушена прийняти умови, які підривали основи національної безпеки та були вигідні виключно Москві. В подальшому Росія змогла використати можливість перегляду цих умов для того, щоб продовжити дію угоди про розміщення ЧФ РФ в Севастополі. Укладання «Харківських угод»³⁴ 2010 р. в обмін на дешевший газ дозволило Росії не тільки забезпечити подальше перебування флоту в Криму і зберегти там свій вплив, а ще й швидко захопити ключові установи на півострові в 2014 році під час анексії Криму. Ця ситуація показує нам, що ще починаючи з 1990-х років Росія намагалась підірвати прагнення України до демократії та побудови власної незалежної держави, а тому вона ще з того часу несла загрозу для демократичних тенденцій на пострадянському просторі.

Найяскравішим прикладом підтвердження того, що Росія несе загрозу для незалежності інших держав, є Білорусь. Ще починаючи з 1990-х рр. Росія, яка була її головним економічним партнером, так само використовувала газовий шантаж для збереження свого впливу. Порушення прав людини ізолювало Республіку Білорусь від західного світу, що спричинило одностороннє орієнтування білоруських владних кіл на Росію. Після подій 2020—2021 років, пов'язаних з незаконною узурпацією влади президентом О. Лукашенком можна констатувати, що ця країна остаточно втратила свій суверенітет де-факто, а Росія, спочатку користуючись своїм економічним впливом, змогла політично контролювати цю країну. Зважаючи на досвід подій в Україні, ми маємо змогу припустити, що сценарій захоплення Білорусі Росією в 2020-2021 рр. базувався в тому числі на аналізі помилок, допущених під час подій Євромайдану в 2013—2014 роках, коли росіяни, втрутившись у внутрішню українську

³⁴ Угода між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_359#Text.

політику, так само приймали участь в придушенні протестів та намагались допомогти зберегти та розбудувати авторитарний режим В. Януковича.

Під час російського вторгнення в Україну в 2022 році Росія вкотре вдалася до газового шантажу країн Європи напередодні початку заповнення газових сховищ для проходження опалювального сезону в 2023 році. Зокрема, в 2022 році «Газпром» випускав заяви, згідно з якими вони погрожували урізати постачання газу, якщо оплата не буде проводитись в російських рублях³⁵, чи урізати постачання газу через територію України³⁶, для того щоб просувати свої інтереси з запуску газогону «Північного потоку-2». Також Росія використовувала газ, як інструмент зняття санкцій з себе, що чітко простежується у випадку з ремонтом турбіни для «Північного потоку-1»³⁷. Урізання постачання газу спочатку на 40%, а потім на 60%, навіть за умови ремонту турбіни було засобом шантажу для зняття санкцій, або добудови «Північного потоку-2», який був стратегічною ціллю Росії. Сподівання Росії на колапс європейської економіки в умовах високого рівня інфляції, необхідності розбудови нової інфраструктури та знаходження нових ринків газу не були втілені, а тому на цьому прикладі ми бачимо, що економічний тиск по відношенню до країн «першого світу» не завжди є виграшною стратегією для захисту своїх інтересів та своєї сфери впливу. Розрахунок Росії на те, що європейські країни та суспільства відмовляться від своїх принципів захисту демократії через економічні проблеми не виправдались. Хоча певних успіхів в цьому напрямку вони досягнули, адже Угорщина активно протидіяла намаганням ЄС в допомозі Україні, підривала європейські цінності, в Словаччині до влади в 2023 році прийшла партія «SMER-SD», яка будувала свою політичну програму в тому числі на темі «відповідальності колективного

³⁵ Race M. Ukraine war: Russia threatens to stop supplying gas if not paid in roubles [Електронний ресурс] / Michael Race – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/business-60945248>.

³⁶ Russia threatens to restrict gas flows to western Europe via Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ft.com/content/a112687c-52e3-41f5-ba45-3895669a29e6>.

³⁷ Турбіна для Північного потоку: причина чи привід перекрити газ Європі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62155565>.

заходу в російсько-українській війні. Варто додати, що в найважливіших європейських країнах відбулося зростання популярності праворадикальних рухів. Так, до прикладу в Німеччині партія AFD, яка вирізняється антиукраїнською позицією³⁸ отримала значне підвищення свого рейтингу в порівнянні з 2021 роком. Так, згідно опитувань телеканалу TDF політична партія AFD користується підтримкою приблизно 19% виборців³⁹, що робить їх не тільки другою найбільшою партією в німецькому парламенті, а ще майже підвищує в два рази їх рівень підтримки ніж на виборах в 2021 році, коли вони отримали 10.3%.

В свою чергу інша авторитарна країна, Китай (КНР), який має значно краще економічне становище, ніж РФ, активно інвестує в різноманітні будівельні та інші проєкти в рамках ініціативи «Один пояс—один шлях», і завдяки цьому має економічні важелі впливу та тиску на уряди країн. Прикладом таких країн може слугувати Шрі-Ланка, яка віддала в оренду КНР морський порт, який був побудований на китайські інвестиції, чи проєкт залізниці в Кенії, який провідний кенійський економіст Девід Ндії охарактеризував, як залізницю в нікуди⁴⁰ та будівництво якої затигнуло Кенію в боргову прірву. На відміну від Росії, яка за допомогою своїх ПВК влаштовує перевороти в країнах та допомагає законсервувати режим, Китай інвестує в ключові галузі економіки та обслуговує їх, через що уряди країн потрапляють в залежність від Китаю, а тому будь-якому лідеру, який приходить до влади в країні зі значними китайськими інвестиціями, доводиться в першу чергу домовлятися з китайцями щодо правил управління у власній державі. Це є значно ефективнішим

³⁸ Романишин Н. Змичка. Праві та ліві депутати Бундестагу однаково підтримують російські тези про війну в Україні [Електронний ресурс] / Наталія Романишин – Режим доступу до ресурсу: <https://texty.org.ua/articles/110617/zmychka-pravi-ta-livi-deputaty-bundestahu-odnakovo-pidtrymujut-rosijski-tezy-pro-vijnu-v-ukrayini/>.

³⁹ AfD mit Verlusten - BSW wächst [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/politbarometer-afd-bsw-schuldenbremse-rechtsextremismus-ukraine-100.html>.

⁴⁰ Ndi D. From Game Changer to Railway to Nowhere: The Rise and Fall of Lunatic Line 2.0 [Електронний ресурс] / David Ndi – Режим доступу до ресурсу: <https://www.theelephant.info/opinion/2019/11/02/from-game-changer-to-railway-to-nowhere-the-rise-and-fall-of-lunatic-line-2-0/>.

способом розширення свого впливу, ніж той, який обрала Росія, оскільки не треба витратити ресурси на боротьбу з опозицією діючій владі. Розглядаючи африканський регіон ми можемо зазначити, що китайські інвестиції в цей регіон неухильно зростають з середини 2000-х років, а починаючи з 2013 року розмір китайських інвестицій перевищив американські⁴¹. Привабливість китайських інвестицій полягає в тому, що на відміну від світових організацій чи західних країн, Китай не вимагає від країни, в яку він інвестує, проводити реформи в сфері управління, чи в сфері прав людини, чи в боротьбі з корупцією. Для китайської сторони не є надто важливими екологічні наслідки будівництва, чи їх практична цінність для населення, натомість для них є дуже важливим вплив та подальший контроль за ресурсами країн, які отримують китайські інвестиції, що може слугувати прикладом форми неокolonіалізму. Неокolonіалізм можливо охарактеризувати, як стратегію колишніх колоніальних країн та великих держав для імплементації різноманітних соціально-економічних та політичних стратегій в країнах що розвиваються.⁴² Ці стратегії необхідні для країн для того, щоб зберігати та просувати власний вплив на міжнародній арені.

Для китайського неокolonіалізму характерною рисою, окрім укладання фінансових угод чи прямих інвестицій через державні та приватні компанії, є загнання країн в боргові пастки, з яких вони не можуть вибратись і вимушені брати нові кредити, або йти на значні поступки, для того щоб закрити минулі кредити. Хоча Китай і запевнив, що в своїх намірах він не збирається монополізувати доступ до землі та до економічного розвитку, а також не буде намагатись применшити можливості країн до модернізації⁴³, ми на прикладі таких країн, як Джибуті, Кенія та Замбія бачимо, що непрозорість китайських

⁴¹ CHINESE FDI IN AFRICA DATA OVERVIEW [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa/#:~:text=Chinese%20FDI%20in%20Africa%20Data%20Overview&text=Flows%20surged%20from%20US%2475,US%241.8%20billion%20in%202022.>

⁴² Tegegne Y. Neo-colonialism: a discussion of USA activities in the Horn of Africa / Yalemzewd Tegegne., 2024. – 12 с. – (11; № 1). Режим доступу до ресурсу: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311983.2024.2335755?scroll=top&needAccess=true>

⁴³ Freitas M. The Impact of Chinese Investments in Africa: Neocolonialism or Cooperation? / Markus Freitas., 2023. – 10 с. – Режим доступу до ресурсу: https://www.policycenter.ma/sites/default/files/2023-08/PB_30-23_Marcus%20Freitas.pdf.

інвестицій, відсутність боротьби з корупцією призводить до того, що ці країни змушені підпадати під значно більший політичний вплив Китаю для вирішення власних проблем, шляхом отримання нових займів для виправлення ситуації, або надання китайським компаніям певних преференцій. Так, Замбія, яка володіє величезними запасами мінералів, особливо міді, не отримує прибутку від її продажу, оскільки контроль над ресурсами віддається китайським фірмам⁴⁴. Хоча більшість договорів про надання кредитів є конфіденційними⁴⁵, ми на прикладі цих країн, а також Гани, Судану, Демократичної республіки Конго (ДРК)⁴⁶ бачимо, що китайські кредити завжди забезпечені завдатком, яким потім вони можуть розпоряджатись для зменшення боргового навантаження на державу. Особливо користуються попитом африканські запаси інших корисних копалин, які необхідні для розробки та впровадження сучасних технологій, для протистояння КНР із західними країнами в цій сфері. Розширення торгівлі з Китаєм, яке значно перевищило розмір торгівлі з США⁴⁷, та закупка у нього промислових товарів для своєї індустріалізації є ще одним проявом залежності африканського континенту від Китаю, оскільки в сполученні з масштабним китайським контролем за ключовою інфраструктурою вся економіка регіону стає підвладна китайським компаніям та їх фахівцям з обслуговування. Такі заходи можуть викликати незадоволення з боку місцевого населення. Хоча згідно з опитуванням від організації «Афробарометр»⁴⁸ китайський вплив позитивно оцінюють 63% африканців, ми бачимо на 8 фігурі⁴⁹, що з 2015 року в 18 з 30 країн Африки рівень позитивного оцінювання впливу діяльності КНР впав, що може свідчити про те, що

⁴⁴ Malobisky J. A Roadmap for Strategically Countering China's Development Influence in Africa [Електронний ресурс] / Jessika Malobisky – Режим доступу до ресурсу: <https://newlinesinstitute.org/state-resilience-fragility/a-roadmap-for-strategically-countering-chinas-development-influence-in-africa/>.

⁴⁵ Stein P. China in Africa: The Role of Trade, Investments, and Loans Amidst Shifting Geopolitical Ambitions [Електронний ресурс] / P. Stein, E. Uddhammar – Режим доступу до ресурсу: <https://www.orfonline.org/research/china-in-africa>.

⁴⁶ Nagao H. We asked 1,000 Zimbabweans what they think of China's influence on their country – only 37% viewed it favorably [Електронний ресурс] / H. Nagao, W. Hatungimana – Режим доступу до ресурсу: <https://theconversation.com/we-asked-1-000-zimbabweans-what-they-think-of-chinas-influence-on-their-country-only-37-viewed-it-favorably-206381>.

⁴⁷ Stein P. China in Africa: The Role of Trade, Investments, and Loans Amidst Shifting Geopolitical Ambitions [Електронний ресурс] / P. Stein, E. Uddhammar – Режим доступу до ресурсу: <https://www.orfonline.org/research/china-in-africa>.

⁴⁸ Sanny J. Africans welcome China's influence but maintain democratic aspirations [Електронний ресурс] / J. Sanny, E. Selormey // Afrobarometr. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://www.afrobarometer.org/wp-content/uploads/2022/02/ad489-pap3-africans_welcome_chinas_influence_maintain_democratic_aspirations-afrobarometer_dispatch-15nov21.pdf.

⁴⁹ Додаток 1

населення африканських країн певним чином починає вбачати загрозу в збільшенні китайського впливу. Важливим епізодом, який показує, що Китай є стороною, яка не просто планує покращити відносини, а ще й намагається впливати та маніпулювати внутрішніми процесами на африканському континенті може бути скандал з прослуховуванням штаб-квартири Африканського Союзу в 2018 році⁵⁰. Тоді, в період з 2012 по 2017 рік дані конфіденційної ІТ мережі побудованої Китаєм штаб-квартири Африканського союзу відправлялись у Шанхай, а за даними Le Monde африканські лідери намагались приховати цей факт від загалу. Завдяки прослуховуванню та кібершпіонажу Китай можливо, мав змогу знати конфіденційну інформацію щодо африканських країн і як наслідок направляти процеси в державах у вигідному для себе шляху. Наразі ми маємо змогу спрогнозувати, що в майбутньому ми побачимо ще більшу залежність країн африканського континенту від Китаю в економічному плані, а його політичний вплив на континенті стане вирішальним, що дозволить йому, контролюючи африканські ресурси більш сміливо протистояти «Старому світу», а також зупинити процес демократизації цього континенту.

2.2. М'яка сила як новітній інструмент досягнення власних цілей.

Іншим способом досягнення власних цілей є використання «м'якої сили». Цим інструментом зазвичай користуються держави, які не мають глобальних цілей, які мають більш демократичний лад та не мають сильних позицій для використання «жорсткої сили». Проте, авторитарні країни також активно використовують цей інструмент для покращення ставлення світової спільноти щодо них та для створення власного позитивного іміджу. Джозеф Най пояснює концепцію «м'якої сили», як⁵¹ такої, що сприяє досягненню певною державою

⁵⁰ African Union Bugged by China: Cyber Espionage as Evidence of Strategic Shifts [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cfr.org/blog/african-union-bugged-china-cyber-espionage-evidence-strategic-shifts>

⁵¹ Nye J. Soft Power. The means to success in world politics / Joseph Nye., 2004.

бажаних результатів у світовій політиці за рахунок того, що інші країни, які поділяють подібні політичні цінності та спосіб життя, наслідують її приклад, прагнуть досягти її рівня процвітання та відкритості-хочуть наслідувати її. Дуже важливо визначати порядок денний і залучати інших до світової політики, а не лише змушувати їх змінюватися, погрожуючи військовою силою чи економічними санкціями. Ця «м'яка сила» об'єднує людей та легітимізує вплив іншої держави на населення певної країни, а не примушує їх до чогось. Головними її інструментами є культура, цінності, інституції, та певні елементи політики держави, що може дозволити формувати порядок денний політичного вибору в іншій державі таким чином, аби цей вибір, вигідний агенту впливу, міг переконати політичні еліти та решту громадян у своїй вигідності та привабливості для них. Проте, варто розуміти, що інструменти «м'якої сили» повинні застосовуватись тоді, коли держава має також інструменти і для використання «жорсткої сили», інакше таке становище не є надійним.

Росія активно використовувала інструменти «м'якої сили» для просування своїх інтересів в першу чергу на пострадянському просторі. Початковим втіленням концепції «м'якої сили» РФ є концепція «Русского мира». Починаючи з 2000-х років ця концепція почала використовуватись в російській зовнішньополітичній доктрині. Російський теоретик цієї концепції Г. Щедровицький наголошував, що росіяни — це не кров, росіяни — це спільна доля⁵². Ця концепція має на меті надати підтримку та об'єднати усіх представників російського народу, які є носіями російської культури та мови. Для цього з боку Росії та російських організацій влаштовуються різноманітні заходи, спрямовані на створення позитивного враження про Росію, такі як культурні заходи, концерти, влаштування ходів-пам'яті, скликання конференцій представників російського народу, які спрямовані на просування російських наративів та проросійських ідей у світі. Зважаючи на діяльність

⁵² Щедровицький П. 1111 знаків за 1111 днів до Нового Тисячелеття [Електронний ресурс] / П. Щедровицький, Е. Островский – Режим доступу до ресурсу: https://archipelag.ru/ru_mir/history/history95-97/shedrovicky-1111zn/.

російської діаспори в країнах Європи, їх діяльність в соціальних мережах ми бачимо, що ці заходи мають ефективність, і представники російської діаспори продовжують ввести проросійську діяльність, що дозволяє Росії маніпулювати громадською думкою та намагатись створювати розкол всередині європейського суспільства.

Україна була і залишається важливим об'єктом просування концепції «Русского мира», проте з 2014 року ця концепція значно трансформувалась. До 2014 року державна політика України щодо розширення російського культурного та ціннісного поля була спрямована на позитивне ставлення до цього та підтримувала його розширення на державному рівні. Про це свідчить гуманітарна політика періоду президенства В. Януковича, зокрема, прийняття законодавства, спрямованого на розширення офіційного вжитку російської мови у 2012 р.⁵³, а також святкування за російським зразком таких дат, як День Перемоги, тощо. Окрім спільних святкувань, в тому числі і російських свят, таких як День ВМФ Росії та День Росії до 2014 року, які іноді супроводжувались скандалами⁵⁴, не було запроваджено заходів з українізації культурних та освітніх заходів. Це призвело до того, що в Україні, особливо на півдні та сході країни через такі заходи просувалась м'яка сила Росії, яка формувала про неї позитивне враження, і ми бачимо що до 2022 року рівень позитивного враження до цієї країни на загальноукраїнському рівні був приблизно на рівні 40%⁵⁵, що зважаючи на російську агресію є високим результатом. Це дозволяє нам констатувати той факт, що дія «м'якої сили» Росії на Україну до 2014 року мала значний вплив на український соціум до 2022 року. Навіть після 2022 року, коли Росія застосувала жорстку силу проти України для просування своїх інтересів, вони не відмовились від «м'якої сили».

⁵³ Про засади державної мовної політики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text>.

⁵⁴ Севастополь: скандал до Дня міста [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2010/06/100611_sevastopol_holiday_dt.

⁵⁵ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО РОСІЇ ТА ЯКИМИ МАЮТЬ БУТИ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І РОСІЇ, ЛЮТИЙ 2022 РОКУ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1102&page=1>.

Відторгнення російських цінностей, російської культури в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну у 2022 р. зменшило можливості Росії використовувати елементи «м'якої сили» в Україні. Для цього залишився один чільний інструмент — Московський патріархат, представлений в Україні Українською православною церквою Московського патріархату (УПЦ МП). Навіть незважаючи на те, що УПЦ (МП) після Собору у Феофанії 27 травня 2022 року видала згадки про залежність від РПЦ-МП, вона фактично не відокремилась від Московського патріархату і продовжує бути елементом «м'якої сили» РФ. Так, після повномасштабного російського вторгнення богослужіння в УПЦ (МП) продовжує вестись церковнослов'янською мовою за російськими традиціями, а сама церква замішана в багатьох скандалах з їх проросійською позицією. Зокрема, певна кількість священників перейшли на бік окупаційних військ, освячували та відспівували полеглих російських військових. На території некупованої України відбувались молитви за Росію в «Києво-Печерській лаврі»⁵⁶, в молитвах продовжує подекуди згадуватись патріарх Кирил, останнім епізодом є служба в київському Свято-Введенському монастирі УПЦ (МП) 16 березня 2024 року⁵⁷. Також відбувались скандали з побиттям українських військових в храмах УПЦ (МП) та підтримка російського нарративу про єдність народів та про важливість якнайскорішого миру (вочевидь мається на увазі мир на умовах РФ). Завдяки цьому ми можемо дійти до висновку, що «м'яка сила» Росії продовжує впливати на українське суспільство і в майбутньому може призвести до того, що Росія зможе продовжувати впливати на внутрішні процеси в країні тепер вже шляхом церкви.

Ще одним прикладом російської «м'якої сили» є її протистояння європейському лібералізму та мультикультуралізму. Росії за допомогою ЗМІ, дій влади та фінансуванню змогла створити для себе образ оплоту та захисту

⁵⁶ Краснолуцька О. Молитва за росіян. Що відомо про скандал у Києво-Печерській лаврі [Електронний ресурс] / Олеся Краснолуцька – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4535348-molytva-za-rosiiian-scho-vidomo-pro-skandal-u-kyievo-pecherskii-lavri>.

⁵⁷ В Києві УПЦ (МП) досі поминає Московського патріарха Кіріла (ВІДЕО) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://df.news/2024/03/16/v-kyievi-upts-mp-dosi-pomynaie-moskovskoho-patriarkha-kirila-video/>.

традиційних цінностей на території Європи. Особливо сильні позиції вона має на Балканах, в Сербії та Болгарії, які тісно пов'язані церковно з Москвою через православні церковні традиції та для яких Росія є історичним захисником їх інтересів. Проте застосування принципу жорсткої сили, як в Чорногорії, після прийняття там закону про свободу віросповідання та масштабних акцій протестів, які відбувались декілька років та жорстких політичних дебатів навколо цього закону в чорногорській скупщині⁵⁸, показало, що цей образ є нестійким, а просунути свій вплив на інші країни цього регіону не вдалося, проте це виявилось ефективним інструментом для внесення розбрату в західноєвропейське суспільство та для поширення розколу у ньому. Для ультралівих Росія є союзником більше через історичний спадок з СРСР і через протистояння з західними системами, а тому Росія має можливість просувати і через них свої інтереси. Тож, ми бачимо, що Росія має власні інструменти «м'якої сили» для просування своїх інтересів в цьому регіоні, і зважаючи на її протистояння з західними країнами, ми можемо прогнозувати, що Росія намагатиметься посилити політичні кліважі в Європі⁵⁹ та використати це в тому числі для дестабілізації внутрішньої ситуації всередині ЄС і підірвати його єдність в протистоянні російської агресії.

Так само, як і Росія КНР має власні інструменти для просування свого впливу інструментами «м'якої сили». На тлі можливого вторгнення проти Китайської республіки на о. Тайвань «м'яка сила» для Китаю є важливим засобом покращення громадської думки про нього. Першим інструментом м'якої сили досі вважається ініціатива «Один пояс — один шлях». Хоча в деяких країнах вона є прикладом китайського неоколоніалізму вона створює дуже позитивний образ про Китай у певних регіонах світу через надання цим країнам ресурсів для розвитку, що і ми бачимо на прикладі африканських країн, для більшості з

⁵⁸ Чорногорію охопили масові протести православних сербів. Що відбувається [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50927624>

⁵⁹ Keşvelioğlu A. The Paradox of Authoritarian Soft Power: The Case of Russia and China / Abdullah Keşvelioğlu., 2020. – 12 с. – Режим доступу до ресурсу: <https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2020/11/The-Paradox-of-Authoritarian-Soft-Power-The-Case-of-Russia-and-China-Abdullah-Kesvelioğlu.pdf>

яких КНР є важливим та стратегічним партнером. Згідно останнього опитування 2024 Democracy perception Index⁶⁰, позитивне ставлення до Китаю у світі, особливо в регіонах куди приходить фінансування в рамках цієї ініціативи, має тенденцію до зростання⁶¹. Ця ініціатива охоплює не тільки інвестиційну сферу, а ще й освітню, туристичну та банківську сфери. Ця китайська ініціатива має на меті поглибити глобалізацію світу шляхом розвитку різних торговельних шляхів, а також посилити співпрацю між країнами в різноманітних сферах в умовах посилення економічного, політичного та культурного впливу КНР. Вона дозволяє бідним країнам, наприкладі Африки, отримати важливу для них інфраструктуру для подальшого розвитку та покращити рівень свого життя. Китайські проєкти характеризуються своєю швидкістю будівництва, масштабністю та доступом до передових технологій, що призводить до їх активного впровадження в країнах по всьому світові.

Іншим прикладом китайської м'якої сили є інститути Конфуція, які є неприбутковими навчальними закладами, які надають можливості вивчення китайської мови, долучення до китайській освітніх програм та програм обміну⁶². Ці інститути відкриваються після подання запиту з іноземного навчального закладу, а тому вони мають представництво в багатьох країнах світу, до прикладу в Україні відкриті інститути Конфуція в Києві, Харкові, Одесі та в інших містах. З 2002 року вони стали інструментом для сприяння освіті та пізнанню Китаю та його історії краще для світової спільноти⁶³. Для Китаю цей інструмент є просуванням конфуціанської ідеї гармонії, яка повинна замінити ідею китайської загрози. Завдяки цьому інституту для широкої аудиторії була відкрита китайська культура, їх звичаї, китайська мова. Тепер велика частина людей звертають свою увагу на такі речі, як феншуй,

⁶⁰ Democracy Perception Index 2024 [Електронний ресурс] // Alliance of Democracies, Latana. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.allianceofdemocracies.org/wp-content/uploads/2024/05/DPI-2024.pdf>.

⁶¹ Додаток 2

⁶² Confucius Institute [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ci.cn/en/gywm/pp>.

⁶³ Sun, S.-C. (2023). The Confucius Institutes: China's Cultural Soft Power Strategy. *Journal of Culture and Values in Education*, 6(1), 52-68. – Режим доступу до ресурсу: <https://cultureandvalues.org/index.php/JCV/article/view/212>

китайський новий рік, цікавляться китайською історією, а Китай тепер асоціюється з цими речами, а не вважається далекою невідомою країною, яка тільки намагається підірвати світовий порядок. Також до інструментів просування політики «м'якої сили» варто додати бренд «Made in China». В минулому він асоціювався з дешевими і неякісними товарами, проте наразі асоціюється з доступом до новітніх технологій та сервісів за більш доступними цінами, що призводить до великого попиту на китайські товари, і як наслідок більшість держав мають Китай одним із трьох найбільших торгівельних партнерів.

Китай має також і інші інструменти політики «м'якої сили», наприклад, «панда-дипломатію», коли урядовці КНР дарують великих панд в якості «дипломатичних подарунків» представникам інших країн, з якими вони прагнуть налагодити, або розширити взаємовідносини.

Водночас, політика м'якої сили КНР нерідко зазнає недовіри через використання інструментів «жорсткої сили», що особливо відслідковується в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Так, будівництво штучних островів біля морських кордонів з В'єтнамом та Філіппінами, постійні військові провокації біля морських кордонів цих країн показують, що Китай несе загрозу для стабільності в цьому регіоні. Підтримка тоталітарного режиму в Корейській Народній Демократичній Республіці (КНДР) та його фінансування і вливання інвестицій в інфраструктурні, освітні, медичні та інші проекти в цій країні на рівні приблизно 3-4 млрд. долл. в 2010-х роках, а також фінансування протягом понад 65 років, непротидія північнокорейській ядерній загрози⁶⁴ призводить до поширення негативної суспільно-політичної думки про Китай в цьому регіоні. Опитування показують, що приблизно 1/3 населення Південної Кореї ставиться

⁶⁴ Park J. International Journal of Korean Unification Studies / J. Park, K. Eunsuk // China's Aid to North Korea, Is It Exceptional? A Comparative Analysis with China's Aid to Africa / J. Park, K. Eunsuk., 2017. – (26; № 2). – С. 67–94. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinu.or.kr/pyxis-api/1/digital-files/ef8f1619-a437-410f-8b3a-a324d541296c>

позитивно до Китаю⁶⁵, навіть незважаючи на заходи, проведені в рамках «дипломатії добросусідства», яка самими китайцями характеризується як політика, направлена на відкритий регіоналізм, багатосторонній підхід на розвиток, відкритість, інклюзивність та побудову суспільства, яке розвивається гармонічно⁶⁶. Ця політика повинна була запевнити країни азійського регіону, що Китайська «загроза» є ілюзорною і була розроблена в межах політики мирного підйому та концепції гармонічного світу, яка базується на гармонійному розвитку та співіснуванні, а не захопленні чи підкоренні інших країн⁶⁷. Проте, наразі ми можемо дійти до висновку, що через намагання КНР утворити біполярний світ, затвердити юань, як світову валюту та перетворити країни Азії на сферу свого впливу призводить до того, що політика «м'якої сили» Китаю є не настільки ефективною, якою може бути в цьому регіоні, а подальше загострення конфлікту з Китайською Республікою на о. Тайвань може повністю зруйнувати позитивний міжнародний імідж у цієї країни, як це сталось з Росією.

2.3. Пропаганда як засіб поширення власного впливу для авторитарних режимів.

Ще одним інструментом впливу авторитарних режимів на маю думку варто відзначити пропаганду. Пропагандою є поширення певних наукових, політичних та інших ідей до широких мас населення. Для досягнення цього ефекту застосовуються різні правдиві, напівправдиві та брехливі факти, а головною метою пропаганди є маніпуляція громадською думкою і ми бачимо,

⁶⁵ Linetsky Z. China Can't Catch a Break in Asian Public Opinion [Електронний ресурс] / Zuri Linetsky – Режим доступу до ресурсу: <https://foreignpolicy.com/2023/06/28/china-soft-power-asia-culture-influence-korea-singapore/>.

⁶⁶ Policy on Its Neighborhood In the New Era [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://gb.china-embassy.gov.cn/eng/zgyw/202310/t20231024_11167100.htm.

⁶⁷ Tai-Ting Liu T. China's foreign policy in Southeast Asia: Harmonious worldview and its impact on good neighbor diplomacy / Tony Tai-Ting Liu., 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/265275301_China's_foreign_policy_in_Southeast_Asia_Harmonious_worldview_and_its_impact_on_good_neighbor_diplomacy

що станом на зараз завдяки розвитку ЗМІ, авторитарні режими отримали можливість впливати на світову політику за допомогою інформації, яка виставляє їх країну з вигідної сторони. Пропаганда через ЗМІ є дуже важливою для авторитарних країн, які намагаються виставити себе більш привабливими для світової спільноти, з метою виправдати звинувачення, які вони отримують щодо різноманітних сфер діяльності, особливо в питаннях порушення прав людини та в агресії при використанні інструментів жорсткої сили. Також іншою метою є маніпуляція громадською думкою, створення розколу всередині демократичних держав щодо важливих тем. Для свого аналізу я взяв декілька провідних ЗМІ Росії та Китаю, а також їх державні сайти, які створені і для взаємодії з іноземним споживачем.

Російський телеканал “Russia Today” є важливою складовою для провадження російської пропаганди, оскільки його створення дозволило російській владі отримати засіб інформації, який орієнтується на іноземного глядача. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну пропагандистська машина Кремля особливо сконцентрувала свою увагу на цій темі та намагалась підірвати підтримку України шляхом використання маніпуляцій та дезінформації. Так, відкривши головну сторінку цього інформаційного ресурсу⁶⁸, ми спостерігаємо, що темі міжнародних відносин та російській агресії в Україні присвячено більшість репортажів та дописів. Такі заголовки, як: «Передумали сражаться за «демократию»: почему иностранные наёмники больше не едут на Украину», «ВС Украины испытывают острую нехватку молодых солдат» мають показати іноземцям безперспективність української боротьби за незалежність та самозбереження і велику проблему ЗСУ з людським ресурсом. Допис із заголовком «Британский эксперт Меркурис: Зеленский планирует столкнуть США и Китай» повинен продемонструвати

⁶⁸ Russia Today [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://russian.rt.com>.

іноземному читачу загрозу, яку несе українська влада своїми діями, і що вона планує вжити заходів для розгортання конфлікту між двома потужними ядерними державами, а тому російська пропаганда намагається сформувати думку, що якщо уряди західних країн перестануть підтримувати Україну, то ця загроза може зникнути.

Окрема колонка на їх сайті “Расследование военных преступлений украинского режима”⁶⁹ наповнена змістом про злочини, які виконувались українськими посадовцями і військовими щодо населення окупованих частин Донецької та Луганських областей і має на меті зробити з українців образ «кровожерливих злочинців, які просто вбивають мирне населення», а також показати, чи російське вторгнення є виправданим.

Значна частина російської пропаганди присвячена висвітленню економічних успіхів (реальних чи уявних) цієї країни. В своїх сюжетах вони розповідають про неефективність санкцій проти російських компаній, про стабільну економічну ситуацію, про власні успіхи в різноманітних сферах, про нарощування власного виробництва. Прикладом таких пропагандистських сюжетів є: **«Быстрее ожиданий: за счёт чего Россия вошла в четвёрку крупнейших экономик мира»⁷⁰**, де розповідається про те, що Росія входить в четвірку світових країн по ППС, через ефективну боротьбу з санкціями, чи матеріал з гучним заголовком **«Ничего у наших противников не получилось»: Путин заявил о провале санкционной агрессии Запада против России⁷¹**. Це повинно показати іноземному глядачу, що санкції жодним чином не вплинули на Росію, і що єдиним, хто відчув їх вплив були пересічні громадяни західних країн, а тому, якщо вони не хочуть втрачати власний добробут, то їм необхідно вимагати зняття санкцій,

⁶⁹ Расследование военных преступлений украинского режима [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://russian.rt.com/trend/672997-voennye-prestupleniya-ukraina>.

⁷⁰ Цегоев В. Быстрее ожиданий: за счёт чего Россия вошла в четвёрку крупнейших экономик мира [Електронний ресурс] / В. Цегоев, К. Чемоданова – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.rt.com/sc76>.

⁷¹ Цегоев В. «Ничего у наших противников не получилось»: Путин заявил о провале санкционной агрессии Запада против России [Електронний ресурс] / В. Цегоев, К. Чемоданова – Режим доступу до ресурсу: <https://russian.rt.com/business/article/1309162-putin-pravitelstvo-vstrecha-ekonomika>.

накладених на РФ від урядів власних країн. Ці сюжети є чудовим прикладом спроби маніпуляції громадською думкою всередині європейських суспільств.

Розглянувши зміст головних китайських медіа для іноземної аудиторії: «CGTN»⁷² та «XINHUA», ми відзначаємо, що їх зміст кардинально відрізняється від російських пропагандистських медіа. Вони більше фокусуються на поданні інформації про успіхи Китаю в різноманітних сферах та на міжнародній політиці Китаю. В їх сюжетах немає великої кількості тем про протистояння КНР із західними країнами, а питання Тайваню, як точки протистояння США та КНР в «CGTN» знаходиться посередині веб-сторінки, а в другому навіть не має окремої колонки. З цього ми можемо зробити висновок, що тема навколо конфлікту за Тайвань є неперіоритетною для КНР з точки зору цих двох медіа. Характерною рисою китайських ЗМІ є окремі дописи про туристичні принади, красу та культуру Китаю, що має показати іноземному глядачу привабливість Китаю і викликати у нього бажання відвідати його. В своїх ЗМІ КНР намагається виставляти себе мирною країною, яка робить важливі інвестиційні проекти по всьому світу та не несе загрози для зовнішніх акторів, що повинно покращити загальне враження про нього. Китайське Міністерство комерції навіть має окремий сайт про ініціативу «Один пояс— один шлях»⁷³, в якому розповідається про результати та досягнення в рамках цього проєкту, що повинно показати зовнішньому глядачу користь від цієї ініціативи і сформувати в нього позитивну думку про цей проєкт. На відміну від Росії Китай не використовує так відкрито войовничу риторику, а тому має більш позитивну думку про себе в інших країнах.

Варто додати, що нещодавно з'явився новий інструмент впливу авторитарних режимів на демократичні через ЗМІ та соціальні медіа — використання бот-

⁷² CGTN [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cgtn.com>.

⁷³ A Bright Shared Future. Stories Along the Belt and Road [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.mofcom.gov.cn/article/beltandroad/index_ewen.shtml.

ферм. Особливо такими послугами користуються китайські та російські спецслужби, які мають на меті маніпулювати громадською думкою в соціальних мережах та поширювати вигідні їм наративи. Аккаунти-боти дуже схожі на звичайних користувачів, вони беруть фотографію та контактні данні справжніх людей і програмуються на написання текстів під дописами, в яких використовуються певні хештеги чи слова. Так, нерідко можна зустріти такі бот-аккаунти під темами чутливими для українців. Вони можуть розповсюджувати панічні настрої, поширювати дезінформацію про дії української влади та Росії, а також намагатись розкачувати інформаційний простір. Оскільки важко відрізнити аккаунт-бота від справжнього користувача, то нерідко користувачі вступають з ними в суперечку і надають їм можливість далі поширювати тези, які підривають внутрішню стабільність. Наразі російські бот-аккаунти активно просувають інформацію про дії в ТЦК та СП, через що до колишніх бойових військовослужбовців ставляться з неповагою, що показує нам, що бот-ферми в умовах недотримання інформаційної гігієни є ефективним засобом маніпуляції громадською думкою. Китайські бот-ферми наразі спрямовані переважно на вихваляння китайського режиму, на просування тези про те, що Тайвань є виключно частиною Китаю, а також намагаються розколоти західне суспільство, особливо американське, по таких чутливих темах як аборти, рух ВЛМ, підтримка України та Ізраїлю. Ми вже мали змогу побачити те, як російські бот-ферми вплинули на результат Президентських виборів в США в 2016 році, а тому можемо прогнозувати що в 2024 році ця ситуація може повторитись, задля підривання єдності західного світу.

Наразі російська та китайська сторони почали застосовувати штучний інтелект для підтримки діяльності своїх ботоферм. Так, розробники OpenAI заявили, що російська компанія під назвою Doppelganger та китайська під назвою Spamouflage⁷⁴ використовували штучний інтелект (далі — ШІ) для просування

⁷⁴ Metz C. OpenAI Says Russia and China Used Its A.I. in Covert Campaigns [Електронний ресурс] / Cade Metz – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2024/05/30/technology/openai-influence-campaigns-report.html>.

вигідних для них коментарів у соціальних мережах і створення видимості підтримки власних дій. Так, російська компанія використовувала ІІІ для антиукраїнської риторики, а китайська для протидії тим, хто критикує китайське керівництво. Як ми бачимо ці режими активно впроваджують новітні технології, намагаючись зробити власну пропаганду якомога більш ефективною, витрачаючи якнайменше ресурсів. Наразі ми можемо зробити висновок, що хоча розрізнити аккаунти ботоферм є можливим, проте використання новітніх інструментів робить їх пропаганду більш ефективною, а тому демократичним країнам варто розглянути власну систему боротьби з китайською та російською пропагандами.

Отже, як ми бачимо, авторитарні режими вбачають важливість розвитку різних інструментів сили та пропаганди, а на прикладі повномасштабного російського вторгнення в Україну та в конфлікті навколо о. Тайвань ми бачимо, що інструмент «жорсткої сили» з використанням силових методів вирішення конфлікту створює дуже негативну реакцію світового суспільства на такі дії і погіршує ставлення світового співтовариства до Китаю та Росії. Авторитарним режимам важливо розвивати інші інструменти впливу, такі як «м'яка сила» чи пропаганда для того, щоб мати в своєму розпорядженні значно більше можливостей впливати на демократичні режими, ніж раніше. Наразі ми бачимо, що авторитарні режими поступово впроваджують нові інструменти та намагаються використати будь-яку можливість для розхитування ситуації і створення розколу в демократичних країнах.

Висновки

Отже, прослідкувавши феномен авторитарного режиму, ми маємо змогу зазначити, що цей спосіб управління державою та суспільством не втратив своєї актуальності дотепер і зазнав великих еволюційних змін, починаючи з античних часів, коли існувало тільки два типи авторитарного управління державою — тиранія та олігархія. Навіть незважаючи на той факт, що протягом тривалого часу в політико-філософській думці та в суспільстві формувалася думка про демократизацію та розвиток демократичних процесів управління державою, авторитарна форма управління не втратила своїх прибічників та адаптувалася під ці зміни. Після першої хвилі демократизації складалося враження, що авторитарні режими в Європі більше не будуть становити загрози, оскільки, за правилом, демократії використовують більш мирні інструменти в міжнародній політиці, проте повоєнна нестабільність спричинила появу тоталітарних режимів, що поставило під загрозу саме існування демократії, як способу управління державою. Варто уваги те, що станом на зараз більшість населення світу живе в авторитарних країнах, а тому ми можемо сказати, що вплив авторитарної форми управління на світові процеси значно збільшився в порівнянні з періодом 1990-х рр, а тому завдяки цьому дослідженню нам вдалося розкрити еволюцію авторитаризму, на прикладі опрацювання текстів Платона, Т. Гоббса, Дж. Локка, що дозволяє нам спрогнозувати, який тип управління державою буде більш поширений у майбутньому, і які засоби авторитарні країни можуть використовувати для свого режиму.

Наразі ми можемо констатувати, що теперішнє протистояння авторитарної та демократичної форми управління є важливим для подальшого розвитку світового порядку, оскільки наразі у світі відбувається 3 хвиля впливу демократизації, які в свою чергу замінила 3 хвилю демократизації в 1990-х рр.. Цей період впливу, який домінує у світовій міжнародній політиці, після повномасштабного російського вторгнення в Україну в 2022 році наразі набув агресивної форми внаслідок використання принципів жорсткої політики, що ми і бачимо на прикладі ситуації з військовими переворотами в африканському

регіоні. Зважаючи на методологію С. Хантінгтона, ми бачимо, що ці хвилі демократизації та впливу до теперішнього часу відбувались після глобальних потрясінь, або після нормалізації відносин між демократіями та авторитарними країнами, а тому ми можемо прогнозувати, що в майбутньому на нас може чекати 4 хвиля демократизації, згідно з цією концепцією.

У роботі виявлено основні інструменти впливу авторитарних режимів на міжнародні процеси на прикладі китайського та російського режимів, до яких відносяться «жорстка сила», «м'яка сила» та пропаганда, в тому числі і новітні інструменти пропаганди, такі як бот-ферми, чи штучний інтелект (ШІ). Ми маємо змогу зазначити, що станом на сьогодні ці країни мають впливові позиції у світовій політиці і активно просувають свої інтереси в різноманітних регіонах світу, що ставить під загрозу міжнародну стабільність та безпеку, оскільки в більшості своїй ці країни в першу чергу переслідують власні цілі не звертаючи увагу на базові права людини, оскільки для таких країн люди в більшій мірі як ресурс. Варте уваги те, що ці країни (Росія та КНР) мають необхідний ресурс для використання великого числа різноманітних засобів впливу з числа інструментів «жорсткої» та «м'якої» сили, як на демократичні країни, так і на більш слабкі країни з перехідними режимами. Разом з тим, варто відзначити, що зважаючи на теперішню ситуацію, вони мають необхідні фінансові, військові та інші ресурси для того, щоб утворити новий полюс сили у світі та змінити світовий порядок, установлений після розпаду СРСР в 1991 рр. Наразі, на мою думку, демократичні країни перебувають в менш вигідній ситуації, зокрема через те, що вони не бажають прямого протистояння з агресією авторитарних режимів, сподіваючись обійтись меншою витратою власних ресурсів. На прикладі російсько-української війни ми бачимо, що демократичні країни не надають необхідних ресурсів для перемоги над російським авторитарним режимом, який окрім жорсткої сили намагається за допомогою РПЦ в Україні (УПЦ МП), як основного елемента м'якої сили на Україну захопити її, або встановити лояльний до себе режим. Наразі інструментарій для проєціювання своєї сили на Україну для Росії значно

зменшився, проте варто відмітити, що ефект від російського впливу на українське суспільство був дуже великим, що і доводить інформація з використаного дослідження від КМІС. В Африканському регіоні, який буде дуже важливим для подальшого протистояння між демократичними авторитарними тенденціями завдяки своїм ресурсам, вплив авторитарних Росії та Китаю з кожним роком зростає, оскільки все більше країн підпадає під їх вплив через слабкість державних інституцій, а на прикладі російського повномасштабного вторгнення в Україну ми бачимо, що демократичні режими Заходу виявились недостатньо ефективними у протистоянні російській агресії. Ця ситуація ще більше підштовхує авторитарні режими до початку використання власної «жорсткої сили» для досягнення своїх цілей, і ми вже зараз бачимо це, на прикладі Ірано-Ізраїльського конфлікту, загострення навколо острова Тайвань та можливого протистояння між США та Китаєм за вплив в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, чи агресії Росії проти України та намагань дестабілізувати ситуацію всередині країн ЄС шляхом підкупу політиків, шантажу, погроз. Авторитарні режими на прикладі Китаю та Росії намагаються розробляти та впроваджувати нові інструменти для поширення свого впливу на міжнародну політику та демократичні режими. Для демократичних країн важливо знаходити інструменти для знешкодження намагань Китаю та Росії підірвати демократичні інституції, як поза, так і всередині країн Західного світу, які є різноманітними-від культури та цінностей до прямого військового втручання.

Список літератури

1. Арістотель. Політика / Арістотель.. – 169 с. – Режим доступу до ресурсу: <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Polityka/>
2. В Києві УПЦ (МП) досі поминає Московського патріарха Кіріла (ВІДЕО) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://df.news/2024/03/16/v-kyievi-upts-mp-dosi-pomynaie-moskovskoho-patriarkha-kirila-video/>.
3. Гоббс Т. Левіафан / Томас Гоббс. – Київ: Дух і літера, 2000. – 606 с.
4. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>.
5. Драчук С. Сучасні авторитарні режими загрожують демократії в усьому світі – дослідження [Електронний ресурс] / Сергій Драчук – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/1748984.html>.
6. Історія газових конфліктів: чи вирішиться на \"нормандській зустрічі\" газове питання [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/groshi/istoriya-gazovih-konfliktiv-chi-virishitsya-na-normandskiy-zustrichi-gazove-pitannya-1456917.html>.
7. Краснолуцька О. Молитва за росіян. Що відомо про скандал у Києво-Печерській лаврі [Електронний ресурс] / Олеся Краснолуцька – Режим доступу

до ресурсу: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4535348-molytva-za-rosiiian-scho-vidomo-pro-skandal-u-kyievo-pecherskii-lavri>.

8. Лозовицький О. «РОЗУМНА МОГУТНІСТЬ» – СТРАТЕГІЧНА ОСНОВА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ТА ОБОРОННОЇ СКЛАДОВИХ ДІЄВОГО РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ / Олександр Лозовицький // ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України / Олександр Лозовицький.. – (Наукові записки, випуск 5-6, 2015.). – С. 111–122.– Режим доступу до ресурсу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/lozovytskyi_rozumna.pdf
9. Локк Д. Два трактата о правлении. Сочинения в трех томах / Джон Локк., 1988. – Мысль.
- 10.Макіавеллі Н. Державець / Нікколо Макіавеллі., 2020. – 186 с.
11. Маніфест комуністичної партії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.marxists.org/ukrainian/marx-engels/1848/manifesto/ch01.htm#ch>.
- 12.Пироговська Є. Типологія держав за їх могутністю / Є. Пироговська, В. Якушик // ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / Є. Пироговська, В. Якушик., 2014. – С. 3–10.
- 13.Платон. Держава / Платон. – Київ: Основи, 2000. – 356 с. – (Platonis Politia sive de Republica Prolegomenis et commentariis Godofredus Stallbaum, Vol. I-II. Libr. 1-10, Londini 1858--1859.).
- 14.Про засади державної мовної політики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text>.
- 15.Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.

16. Путин В. Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности [Электронный ресурс] / Владимир Путин. – 2007. – Режим доступа до ресурсу: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.
17. Расследование военных преступлений украинского режима [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://russian.rt.com/trend/672997-voennye-prestupleniya-ukraina>.
18. Романишин Н. Змичка. Праві та ліві депутати Бундестагу однаково підтримують російські тези про війну в Україні [Електронний ресурс] / Наталія Романишин – Режим доступа до ресурсу: <https://texty.org.ua/articles/110617/zmychka-pravi-ta-livi-deputaty-bundestahu-odnakovo-pidtrymujut-rosijski-tezy-pro-vijnu-v-ukrayini/.r>
19. Севастополь: скандал до Дня міста [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2010/06/100611_sevastopol_holiday_dt.
20. СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО РОСІЇ ТА ЯКИМИ МАЮТЬ БУТИ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І РОСІЇ, ЛЮТИЙ 2022 РОКУ [Електронний ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1102&page=1>.
21. Трейсмен Д. Что рассказывают опросы общественного мнения о победе Ельцина на выборах 1996 г.: взгляд со стороны [Электронный ресурс] / Д. Трейсмен – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/chto-rasskazyvayut-oprosy-obschestvennogo-mneniya-o-pobede-eltsina-na-vyborah-1996-g-vzglyad-so-storony/viewer>.
22. Турбіна для Північного потоку: причина чи привід перекрити газ Європі [Електронний ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62155565>.
23. Угода між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України

[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_359#Text.

- 24.Цегоев В. Быстрее ожиданий: за счёт чего Россия вошла в четвёрку крупнейших экономик мира [Електронний ресурс] / В. Цегоев, К. Чемоданова – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.rt.com/sc76>.
- 25.Цегоев В. «Ничего у наших противников не получилось»: Путин заявил о провале санкционной агрессии Запада против России [Електронний ресурс] / В. Цегоев, К. Чемоданова – Режим доступу до ресурсу: <https://russian.rt.com/business/article/1309162-putin-pravitelstvo-vstrecha-ekonomika>.
- 26.Чабанна М. Авторитаризм і тоталітаризм. Уявна подібність та сутнісна різниця. / Маргарита Чабанна // Політичний менеджмент №2 / Маргарита Чабанна., 2003. – С. 83–92.
- 27.Черногорію охопили масові протести православних сербів. Що відбувається [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50927624>.
- 28.Щедровицкий П. 1111 знаков за 1111 дней до Нового Тысячелетия [Електронний ресурс] / П. Щедровицкий, Е. Островский – Режим доступу до ресурсу: https://archipelag.ru/ru_mir/history/history95-97/shedrovicky-1111zn/.
- 29.A Bright Shared Future. Stories Along the Belt and Road [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.mofcom.gov.cn/article/beltandroad/index_ewen.shtml.
- 30.AfD mit Verlusten - BSW wächst [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/politbarometer-afd-bsw-schuldenbremse-rechtsextremismus-ukraine-100.html>
- 31.African Union Bugged by China: Cyber Espionage as Evidence of Strategic Shifts [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.cfr.org/blog/african-union-bugged-china-cyber-espionage-evidence-strategic-shifts>

32. Arendt H. The origins of totalitarianism / Hannah Arendt. – New York: Harcourt, Brace & World, Inc., 1966. – 671 с
33. Bartlett K. How Chinese Private Security Companies in Africa Differ From Russia's [Электронный ресурс] / Kate Bartlett – Режим доступа до ресурсу: <https://www.voanews.com/a/how-chinese-private-security-companies-in-africa-differ-from-russia-s-/7030946.html>.
34. CGTN [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.cgtn.com>.
35. CHINESE FDI IN AFRICA DATA OVERVIEW [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa#:~:text=Chinese%20FDI%20in%20Africa%20Data%20Overview&text=Flows%20surged%20from%20US%2475,US%241.8%20billion%20in%202022>.
36. Confucius Institute [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://ci.cn/en/gywm/pp>.
37. Democracy Perception Index 2024 [Электронный ресурс] // Alliance of Democracies, Latana. – 2024. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.allianceofdemocracies.org/wp-content/uploads/2024/05/DPI-2024.pdf>.
38. Donati J. Claims Russian Wagner mercenaries are killing civilians in Mali [Электронный ресурс] / Jessika Donati – Режим доступа до ресурсу: <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/mali-wagner-russia-group-prigozhin-b2520082.html>.
39. Freitas M. The Impact of Chinese Investments in Africa: Neocolonialism or Cooperation? / Markus Freitas., 2023. – 10 с. – Режим доступа до ресурсу: https://www.policycenter.ma/sites/default/files/2023-08/PB_30-23_Marcus%20Freitas.pdf.

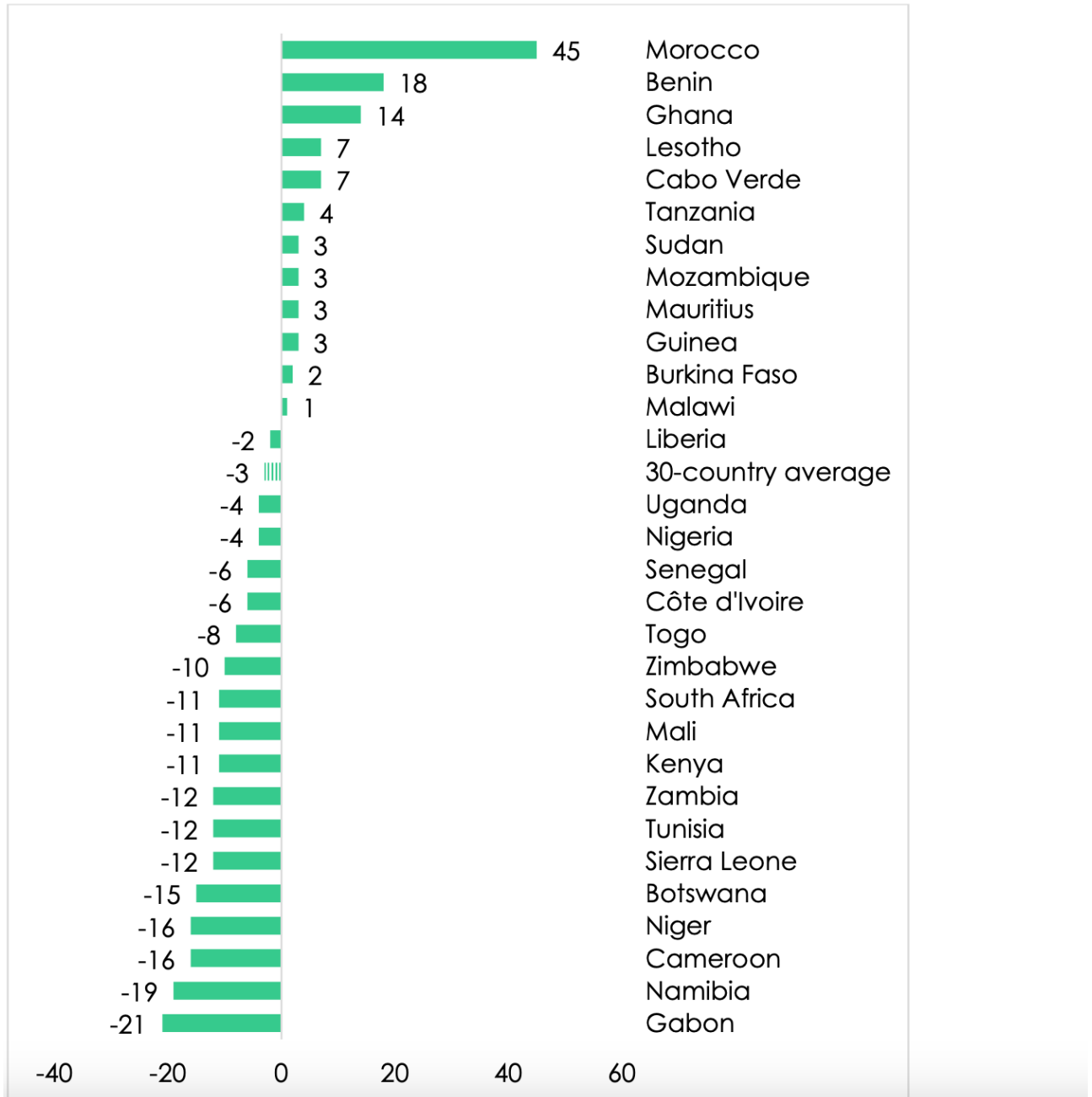
40. GDP per capita, current prices [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/RUS/KGZ/EDE/UKR>.
41. Gray C. HARD POWER AND SOFT POWER: THE UTILITY OF MILITARY FORCE AS AN INSTRUMENT OF POLICY IN THE 21ST CENTURY / Colin Gray., 2011. – 60 с
42. Guriev S. The Role of Oligarchs in Russian Capitalism / S. Guriev, A. Rachinsky // Journal of Economic Perspectives / S. Guriev, A. Rachinsky., 2005. – (19). – С. 131–150.
43. Hantington S. THE THIRD WAVE. Democratization in the Late Twentieth Century / Samuel Hantington. – Oklahoma: University of Oklahoma Press, Norman and London, 1991. – 365 с.
44. Keşvelioğlu A. The Paradox of Authoritarian Soft Power: The Case of Russia and China / Abdullah Keşvelioğlu., 2020. – 12 с. – Режим доступа до ресурсу: <https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2020/11/The-Paradox-of-Authoritarian-Soft-Power-The-Case-of-Russia-and-China-Abdullah-Kesvelioglu.pdf>
45. Krastev I. Fragile unity: Why Europeans are coming together on Ukraine (and what might drive them apart) [Электронный ресурс] / I. Krastev, M. Leonard – Режим доступа до ресурсу: <https://ecfr.eu/publication/fragile-unity-why-europeans-are-coming-together-on-ukraine/>.
46. Lindberg S. The world is becoming Increasingly authoritarian - but there is hope [Электронный ресурс] / Stefan Lindberg. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.gu.se/en/news/the-world-is-becoming-increasingly-authoritarian-but-there-is-hope>.
47. Linetsky Z. China Can't Catch a Break in Asian Public Opinion [Электронный ресурс] / Zuri Linetsky – Режим доступа до ресурсу: <https://foreignpolicy.com/2023/06/28/china-soft-power-asia-culture-influence-korea-singapore/>.

48. Malobisky J. A Roadmap for Strategically Countering China's Development Influence in Africa [Электронный ресурс] / Jessika Malobisky – Режим доступа до ресурсу: <https://newlinesinstitute.org/state-resilience-fragility/a-roadmap-for-strategically-countering-chinas-development-influence-in-africa/>.
49. Metz C. OpenAI Says Russia and China Used Its A.I. in Covert Campaigns [Электронный ресурс] / Cade Metz – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2024/05/30/technology/openai-influence-campaigns-report.html>.
50. Nagao H. We asked 1,000 Zimbabweans what they think of China's influence on their country – only 37% viewed it favorably [Электронный ресурс] / H. Nagao, W. Hatungimana – Режим доступа до ресурсу: <https://theconversation.com/we-asked-1-000-zimbabweans-what-they-think-of-chinas-influence-on-their-country-only-37-viewed-it-favorably-206381>.
51. Ndi D. From Game Changer to Railway to Nowhere: The Rise and Fall of Lunatic Line 2.0 [Электронный ресурс] / David Ndi – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theelephant.info/opinion/2019/11/02/from-game-changer-to-railway-to-nowhere-the-rise-and-fall-of-lunatic-line-2-0/>
52. Nye J. Soft Power. The means to success in world politics / Joseph Nye., 2004.
53. Park J. International Journal of Korean Unification Studies / J. Park, K. Eunsuk // China's Aid to North Korea, Is It Exceptional? A Comparative Analysis with China's Aid to Africa / J. Park, K. Eunsuk., 2017. – (26; № 2). – С. 67–94. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.kinu.or.kr/pyxis-api/1/digital-files/ef8f1619-a437-410f-8b3a-a324d541296c>
54. Race M. Ukraine war: Russia threatens to stop supplying gas if not paid in roubles [Электронный ресурс] / Michael Race – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/business-60945248>.

55. Policy on Its Neighborhood In the New Era [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: http://gb.china-embassy.gov.cn/eng/zgyw/202310/t20231024_11167100.htm.
56. Russia threatens to restrict gas flows to western Europe via Ukraine [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ft.com/content/a112687c-52e3-41f5-ba45-3895669a29e6>.
57. Russia Today [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://russian.rt.com>.
58. Stein P. China in Africa: The Role of Trade, Investments, and Loans Amidst Shifting Geopolitical Ambitions [Электронный ресурс] / P. Stein, E. Uddhammar – Режим доступа до ресурсу: <https://www.orfonline.org/research/china-in-africa>.
59. Sun, S-C. (2023). The Confucius Institutes: China's Cultural Soft Power Strategy. *Journal of Culture and Values in Education*, 6(1), 52-68. – Режим доступа до ресурсу: <https://cultureandvalues.org/index.php/JCV/article/view/212>
60. Tai-Ting Liu T. China's foreign policy in Southeast Asia: Harmonious worldview and its impact on good neighbor diplomacy / Tony Tai-Ting Liu., 2011. – Режим доступа до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/265275301_China's_foreign_policy_in_Southeast_Asia_Harmonious_worldview_and_its_impact_on_good_neighbor_diplomacy
61. Tegegne Y. Neo-colonialism: a discussion of USA activities in the Horn of Africa / Yalemzewd Tegegne., 2024. – 12 с. – (11; № 1). Режим доступа до ресурсу: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311983.2024.2335755?scroll=top&needAccess=true>

Додатки

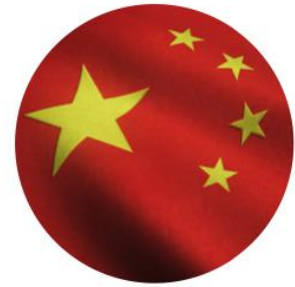
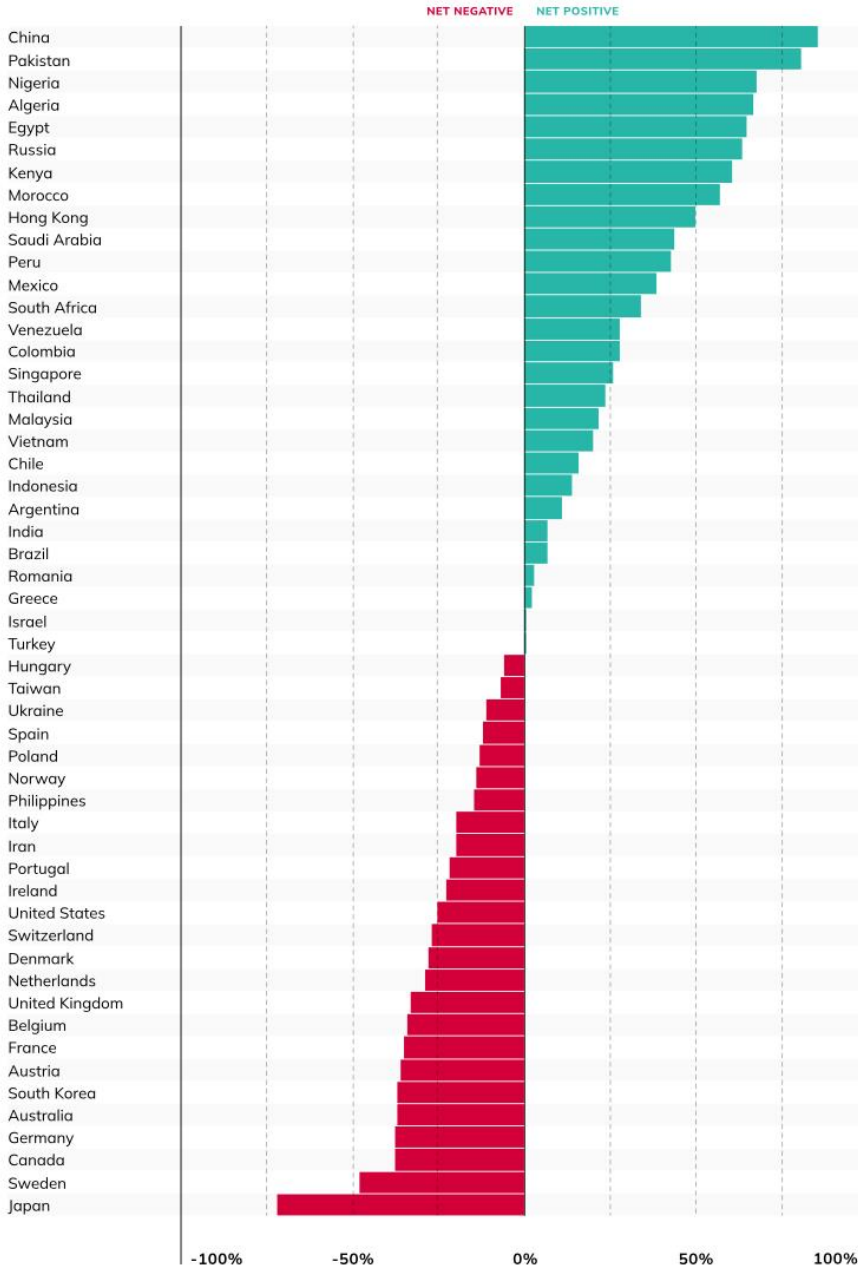
Figure 8: Changes in perceived positive influence of China (percentage points)
 | 30* countries | 2014-2021

Додаток 1, фігура 8. Зміни у сприйнятті позитивного впливу Китаю (у відсотках), джерело 34

The world is divided in its views toward China

net perception of China: % positive - % negative

Regional Results

Attitudes towards China are much more negative in democratic countries labeled as "free" by Freedom House, than in less democratic countries labeled as "less free".

Додаток 2. Сприйняття Китаю у світі. Сторінка 35, джерело 34

АНОТАЦІЯ

Бакалаврської роботи

Тема Авторитаризм як політичний режим. Вплив авторитарних режимів КНР та Росії на міжнародні та демократичні процеси.

Студент Палієнко Матвій Валерійович Рік

навчання, факультет 2024 ФСНСТ, політологія-

4 Науковий керівник _____ Кандидат політичних

наук, старший викладач кафедри політології НаУКМА Єремєєв Олександр

_____ Захищена “ _____ ” _____ 200_ р. (*дата не*

представляється)

Короткий зміст роботи: У роботі проаналізовано вплив авторитарних режимів на міжнародні процеси та демократичні країни в умовах сучасності. Було розглянуто різноманітність авторитарних режимів, характерні особливості для різних типів авторитарних режимів, їх еволюційну зміну через розгляд політично-філософських праць різноманітних діячів, таких як Платон, Т.Гоббс, Х. Арєндт та інших. Було розглянуто також інструменти завдяки яким авторитарні режими Китаю та Росії впливають на міжнародні процеси, через концепцію сили Р. Клайна. В нашій роботі було розглянуто різноманітні інструменти жорсткої та м'якої сили, які ці держави використовують для поширення власного впливу. Приділялась велика увага інструментам м'якої та жорсткої сили по відношенню до України, виділили те, яким чином Росія змінювала свої інструменти впливу на Україну і як вона поєднувала різний інструментарій м'якої та жорсткої сили. Ми детально проаналізували за допомогою якісного контент-аналізу, яким чином Росія та Китай використовують пропаганду в своїх цілях. Нами було зроблено висновок, що цей процес протистояння авторитарних та демократичних країн за вплив на

міжнародну політику буде поглиблюватись, а тому демократичним країнам варто приділяти більше ресурсів для протистояння основним авторитарним режимам, таким як Китай та Росія. Згідно концепції хвилі С. Хантінгтона ми дійшли до висновку, що наразі світ знаходиться в 3 хвилі відкату демократизації і цей процес значно прискорився після російського повномасштабного вторгнення. Джерелами дослідження виступають політико-філософські тексти, Платона, Арістотеля, Гоббса та інших, дані соціологічних досліджень «Afrobarometr» та «Левада-Центр», статті авторитетних засобів масової інформації, за допомогою яких ми засвідчили інформацію, наведену в ході проведення власного дослідження, зміст пропагандистських ресурсів для проведення якісного контент-аналізу.